

**UCHWAŁA NR XL/249/2023
RADY GMINY PRZYRÓW**

z dnia 13 marca 2023 r.

**w sprawie wystąpienia z wnioskiem o nadanie statusu miasta
miejscowości Przyrów**

Na podstawie art. 4 ust.2 oraz art. 4b ust.1-3 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 40) oraz § 1 ust.1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 310), po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami **Rada Gminy Przyrów uchwala, co następuje:**

§ 1. Mając na uwadze wyniki konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów, Rada Gminy Przyrów pozytywnie opiniuje starania w sprawie nadania statusu miasta miejscowości Przyrów.

§ 2. 1. Postanawia się wystąpić do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, za pośrednictwem Wojewody Śląskiego, z wnioskiem o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów.

2. Treść wniosku wraz z uzasadnieniem stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 3. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Przyrów.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady
Gminy

Maria Stępień

Załącznik do uchwały Nr XL/249/2023
Rady Gminy Przyrów
z dnia 13 marca 2023 r.

Pan Mariusz Kamiński

Minister

Spraw Wewnętrznych i Administracji

ul. Stefana Batorego 5

02-591 Warszawa

za pośrednictwem

Pana

Jarosława Wieczorka

Wojewody Śląskiego

Wnioskodawca:

Rada Gminy Przyrów

ul. Częstochowska 7

42-248 Przyrów

Na podstawie art. 4 ust.4 oraz art. 4b ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 40) oraz § 1 ust.1 oraz § 2 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 310) Rada Gminy Przyrów, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami Gminy, przekazuje wniosek o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów wraz z załącznikami.

WNIOSEK
O NADANIE STATUSU MIASTA
MIEJSCOWOŚCI PRZYRÓW

Uwzględniając wyniki konsultacji społecznych w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta, układ urbanistyczny i przestrzenny, charakter zabudowy, rozwiniętą infrastrukturę społeczną i techniczną, a także względy historyczne oraz więzi społeczne i gospodarcze, zapewniające zdolność do wykonywania zadań publicznych, Rada Gminy Przyrów, po przeprowadzeniu konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów, niniejszym wnosi o wydanie przez Radę Ministrów rozporządzenia o nadaniu miejscowości Przyrów statusu miasta.

UZASADNIENIE

Wójt Gminy Przyrów wraz z Radą Gminy Przyrów, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców, podjęli decyzję o podjęciu działań mających na celu nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów.

Pierwszymi działaniami, które uruchomiły procedurę nadania miejscowości Przyrów statusu miasta, a właściwie odzyskania praw miejskich, było przyjęcie w dniu 21 października 2022 roku przez Radę Gminy Przyrów Uchwały Nr XXXVII/232/2022 w sprawie podjęcia działań zmierzających do nadania miejscowości Przyrów statusu miasta oraz Uchwały Nr XXXVII/233/2022 w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

Za utworzeniem miasta Przyrów przemawiają przesłanki wymienione w art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 40), zgodnie z którym nadanie gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalenie jego granic i ich zmiana dokonywane są w sposób uwzględniający infrastrukturę społeczną i techniczną oraz układ urbanistyczny i charakter zabudowy. Miejscowość Przyrów spełnia powyższe warunki.

Przyrów w obecnym kształcie, z szeroko rozwiniętą infrastrukturą techniczną, taką jak: kanalizacja, wodociągi, oczyszczalnia ścieków, światłowody, drogi, chodniki, place, skwery, parki oraz miejskim układem urbanistycznym, bogactwem środowiska naturalnego, nierolniczym charakterem zatrudnienia zasługuje na to, by odzyskać prawa miejskie zabrane w 1870 roku przez cara Rosji Aleksandra II.

Odzyskanie praw miejskich jest bardzo ważne dla dalszego rozwoju miejscowości Przyrów, jak również całej Gminy Przyrów. Przyczyni się do zmiany wizerunkowej i zwiększenia prestiżu tej miejscowości oraz jej rangi nie tylko w powiecie częstochowskim, ale w całym regionie Jury Krakowsko – Częstochowskiej. Gmina Przyrów uzyskałaby status gminy miejsko – wiejskiej. Przyrów stałby się kolejnym miastem w powiecie częstochowskim, dzięki czemu na pewno zyskałaby znacznie na atrakcyjności inwestycyjnej, rozwoju turystyki, a także lepszemu wykorzystaniu zasobów przyrodniczych i historycznych.

Status miasta byłby sygnałem dla inwestorów, że Przyrów się rozwija, inwestuje, że jest dobrym miejscem do lokowania nowych biznesów i tworzenia nowych miejsc pracy, co pozwoliłoby na większy rozwój nie tylko miejscowości, ale i całej Gminy. Władze samorządowe Gminy Przyrów zyskałyby nowe, większe możliwości w pozyskiwaniu funduszy na dalszy rozwój tej miejscowości, zwłaszcza z planowanych środków na rewitalizację i rozwój małych miast.

Z całą pewnością przywrócenie praw miejskich stanie się aktem dziejowej sprawiedliwości i wyrazem szacunku dla przodków, gdy po 153 latach zostanie przywrócona godność zabrana przez zaborców za patriotyczną postawę. Przyrów był bowiem miastem przez 501 lat: od dnia 15 marca 1369 roku, kiedy to na zamku w Olsztynie Król Kazimierz III Wielki wydał Jakubowi Rechickiemu z Nagłowic przywilej lokacyjny miasta Przyrowa, aż do upadku powstania styczniowego. Przyrów utracił wówczas prawa miejskie. Dekretem cara Rosji Aleksandra II z dnia 13 lipca 1869 roku, małe miasta w Królestwie Polskim zostały pozbawione praw miejskich, przemianowane w osady i przydzielone do przyległych gmin wiejskich. Postanowienie o degradacji 16 miast w guberni piotrkowskiej, w tym miasta Przyrowa, wydane zostało 1 kwietnia 1870 roku, a weszło w życie 31 maja 1870 r.

W ten sposób, założone przez Króla Kazimierza Wielkiego, miasto Przyrów zostało ukarane i upokorzone za udział jego mieszkańców w powstaniu styczniowym, którego rocznicę wybuchu obchodzimy w tym roku.

Zdaniem władz samorządowych dynamiczny rozwój tej miejscowości, od pokoleń, zawdzięczany jest staraniom lokalnej społeczności oraz władz samorządowych. Zasługuje ona w pełni na to, by odzyskać prawa miejskie zabrane kiedyś przez zaborcę.

Przywrócenie praw miejskich byłoby uhonorowaniem wszystkich mieszkańców Gminy Przyrów, a także wyrazem szacunku za patriotyczną postawę, za pracę, wysiłek i zaangażowanie w jej rozwój.

Duże znaczenie w kwestii wystąpienia z wnioskiem o nadanie miejscowości Przyrów statusu miasta ma również zdanie mieszkańców Gminy, którzy w przeprowadzonych konsultacjach znaczną większością poparli inicjatywę władz Gminy.

PODSTAWOWE DANE DOTYCZĄCE LICZBY LUDNOŚCI ORAZ STRUKTURY ZATRUDNIENIA

Miejscowość Przyrów na dzień 31 stycznia 2023 roku zamieszkiwało **1102** mieszkańców.

Strukturę wiekową mieszkańców Przyrowa przedstawia poniższa tabela:

Grupa wiekowa	Liczba mieszkańców
0 – 18 lat	179
19 – 60 lat	630
powyżej 60 lat	293

Liczba ludności całej Gminy Przyrów na dzień 31 stycznia 2023 roku, to **3615** mieszkańców.

Najliczniej zamieszkałymi miejscowościami są: Przyrów, Wola Mokrzaska.

Struktura wiekowa mieszkańców całej Gminy Przyrów przedstawia się w sposób podany poniżej:

Grupa wiekowa	Liczba mieszkańców
0 – 18 lat	640
19 – 60 lat	2023
powyżej 60 lat	952

(dane z Ewidencji Ludności na dzień 31 stycznia 2023 roku – **załącznik nr 1** do niniejszego wniosku)

Z informacji uzyskanych z Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Częstochowie Placówki Terenowej Koniecpolu wynika, że ogólna liczba rolników objętych ubezpieczeniem społecznym z terenu Gminy Przyrów wynosiła na dzień 21 lutego 2023 r. 265 osób (**załącznik nr 2** do niniejszego wniosku). Rolnictwo na terenie Gminy funkcjonuje obecnie w znacznie okrojonej formie.

Według danych otrzymanych z Biura Powiatowego Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Częstochowie 18 rolników z miejscowości Przyrów skorzystało z „Programu na dofinansowanie zakupu nawozów mineralnych innych niż wapno nawozowe i wapno nawozowe zawierające magnez, które producent rolny zakupił w okresie od 1 września 2021 r. do 15 maja 2022 r.” (**załącznik nr 3** do niniejszego wniosku).

Miejscowa ludność zatrudniona jest w większości w ośrodkach przemysłowych głównie Częstochowy, ale również Radomska, Koniecpola, czy Janowa w różnorodnych gałęziach gospodarki. Wielu mieszkańców prowadzi własną działalność gospodarczą. Na podstawie raportu wygenerowanego z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, wygenerowanego na dzień 25 stycznia 2023 roku, na terenie Gminy Przyrów ilość wpisów dla głównego miejsca wykonywania działalności gospodarczej aktywnych przedsiębiorców wynosi – 134, z zawieszoną działalnością – 33, nie rozpoczęło działalności 3 przedsiębiorców, a 1 wpis oczekuje na realizację (**załącznik nr 4** do niniejszego wniosku). Część mieszkańców zatrudniona jest również w funkcjonujących na terenie Gminy: placówkach oświatowych, Urzędzie Gminy i jednostkach organizacyjnych, Urzędzie Poczтовым, Krakowskim Banku Spółdzielczym, Niepublicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej oraz w większych zakładach, takich jak: „KABEX” M. i K. Bogunia, P.P.H.U. „GÓRSKI”, MARKET „GÓRSKI”, ZAJAZD Stacja Smaku, Gospodarstwo rybackie „PSTRĄG”.

Na terenie Gminy dość dobrze rozwinięta jest sieć placówek handlowych. W samym Przyrowie działa łącznie 12 sklepów spożywczych i przemysłowych, w których mieszkańcy również znaleźli zatrudnienie.

Jak wynika z danych otrzymanych z Urzędu Statystycznego w Katowicach, dotyczących osób pracujących według połączonych sekcji PKD w Gminie Przyrów, struktura zatrudnienia na dzień 31.12.2021 roku przedstawiała się następująco:

pracujący ogółem – 414

w tym:

- rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo – 32
- przemysł i budownictwo – 140
- handel; naprawa pojazdów samochodowych; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja – 121
- działalność finansowa i ubezpieczeniowa; obsługa rynku nieruchomości: działalność profesjonalna, naukowa i techniczna; administrowanie i działalność wspierająca; administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenie społeczne;

edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna; działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją; pozostała działalność usługowa – 121. Powyższe dane dotyczą podmiotów gospodarki narodowej o liczbie pracujących 10 i więcej osób oraz jednostek sfery budżetowej niezależnie od liczby pracujących. Nie obejmują natomiast pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w fundacjach, stowarzyszeniach i innych organizacjach społecznych (pismo US w Katowicach stanowi **załącznik nr 5** do niniejszego wniosku).

POŁOŻENIE

Gmina Przyrów, to gmina wiejska. Administracyjnie położona jest we wschodniej części powiatu częstochowskiego na północno - wschodnich krańcach województwa śląskiego, w odległości około 35 km na wschód od Częstochowy, na skrzyżowaniu dróg krajowych: Częstochowa – Kielce oraz Radomsko – Siewierz. Zajmuje obszar 8070.5496 ha i dzieli się na 11 sołectw. W skład Gminy wchodzi 15 miejscowości: Aleksandrówka, Bolesławów, Julianka, Knieja, Kopaniny, Przyrów, Sieraków, Smyków, Stanisławów, Staropole, Sygontka, Wiercica, Wola Mokrzaska, Zalesice, Zarębice.

Gmina Przyrów graniczy:

- od północy i północnego - wschodu z Gminą Dąbrowa Zielona
- od północnego - zachodu z Gminą Mstów
- od południowego - zachodu z Gminą Janów
- od wschodu z Gminą Koniecpol
- od południowego - wschodu z Gminą Lelów

Powierzchnia przyszłego miasta Przyrów miałyby wynosić: 1206.5392 ha i swoimi granicami obejmować dotychczasowy obręb Przyrowa oznaczony nr 0006.

Szczegółowe dane dotyczące powierzchni poszczególnych obrębów ewidencyjnych zawiera zaświadczenie Starosty Częstochowskiego Nr GK.6621.2.29.2023 z dnia 20.01.2023 r., stanowiące **załącznik nr 6** do niniejszego wniosku oraz poniższa tabela:

Lp.	Obręb	Powierzchnia (ha)
1.	Aleksandrówka	69.2277
2.	Bolesławów	278.4607
3.	Julianka	32.0433
4.	Knieja	263.1966
5.	Kopaniny	689.0270
6.	Przyrów	1206.5392
7.	Sieraków	445.2890
8.	Smyków	194.6769
9.	Stanisławów	230.1118
10.	Staropole	550.0671
11.	Sygontka	296.2022
12.	Wiercica	395.9560
13.	Wola Mokrzaska	860.3807
14.	Zalesice	1260.0818
15.	Zarębice	1299.2896

WALORY PRZYRODNICZE

Gmina Przyrów, pod względem fizyczno – geograficznym, usytuowana jest na pograniczu Wyżyny Krakowsko – Częstochowskiej z Niecką Włoszczowską. Pod względem budowy geologicznej na obszarze gminy Wyżyna Krakowsko – Częstochowska, będąca płytą wapieni górnourajskich, łagodnie zapada się ku północnemu wschodowi pod utwory kredowe Niecki Nidziańskiej. Całość przykryta została osadami polodowcowymi lądolodu skandynawskiego. Pod prawie 40 metrową warstwą piasków, żwirów i glin akumulacji polodowcowej przebiega, wyrzeźbiona przez wody topniejącego lodowca, pradolina oddzielająca Próg Lelowski od kredowego Garbu Ulesia, którą współcześnie odwadnia Kanał Lodowy.

Taki układ geologiczny warunkuje z jednej strony występowanie podziemnych źródeł wód jurajskich, z drugiej zaś strony duży udział w powierzchni gminy terenów podmokłych.

Centralną część Gminy w krajobrazie zdominowała aluwialna Równina Wiercicy, urozmaicona niewielkimi eolicznymi wydymami, którą przepływa rzeka Wiercica – prawy dopływ rzeki Warty – posiadająca w swoim biegu od zbiornika w Zalesicach uregulowane koryto z licznymi progami i charakteryzująca się szybkim nurtem.

W części zachodniej gminy rozpościera się duży kompleks leśny stanowiący Park Krajobrazowy „Stawki” o pow. 1800 ha, złożony w 1982 roku. Jest on częścią Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych. Park stanowi obszar przejściowy pomiędzy Wyżyną Częstochowską, a Niecką

Włoszczowską, na którym znajdują się podmokłe łąki i łęgowe lasy jesionowo – wiązowe z ostojami jodły. Są one siedliskami rzadkich gatunków roślin i zwierząt, przede wszystkim górskich. W obrębie Parku wydzielony został chroniony rezerwat „Wielki Las”, którego celem jest zachowanie, ze względów naukowych i dydaktycznych, fragmentu lasu olszowo – jesionowego z domieszką innych gatunków liściastych o cechach zespołu naturalnego. Lasy położone w pewnej odległości od siedzib ludzkich stanowią ostoję zwierzyny, w tym rzadkich gatunków ptaków, jak bocian czarny, czy orzeł bielik.

W południowej części gminy, w obrębie wsi: Julianka, Sygontka, Zalesice, u podstawy wychodni skał utworów jurajskich, występuje szereg źródeł krystalicznej wody jurajskiej zasilających rzekę Wiercicę, noszących nazwę „Niebieskie Źródła”, z racji charakterystycznego zabarwienia obserwowanego przy słonecznej pogodzie.

We wsi Sygontka, opodal cmentarza, znajduje się jedno z najwyższych wzniesień terenu Gminy Przyrów – Łysa Góra o wysokości 279 m n.p.m.. Mieści się na niej taras widokowy, z którego obserwować można w kierunku południowym tereny leśno – polne wsi Sieraków oraz lesiste wzgórze Jurajskiego Parku Krajobrazowego, a w kierunku zachodnim, przy dobrej pogodzie, widoczne są ruiny zamku w Olsztynie. Drugim najwyższym wzniesieniem jest Dębowa Góra o wysokości 272,5 m n.p.m., położona na garbie Progu Lelowskiego, która również stanowi atrakcyjny punkt widokowy.

Na terenie Gminy Przyrów, na granicy miejscowości Sygontka – Julianka, znajduje się Kamieniołom „Janina”. Nieczynne wyrobisko ma powierzchnię około 1.228 ha. Jego dno jest wyraźnie nierówne, znajdują się tam hałdy, nagromadzenia niewybranego urobku, widoczne są fragmenty i okruchy wapieni pozostałe jako efekt prowadzonej tu eksploatacji lub nagromadzone w wyniku naturalnych procesów. Wysokość ścian wyrobiska, mierzona od podstawy, w najwyższym miejscu dochodzi do 15 m, przeciętnie około 10 m. Najwyższe i najbardziej strome ściany znajdują się w północnej części kamieniołomu, od strony południowej i wschodniej natomiast ściany są znacznie niższe. Cały kamieniołom, a zwłaszcza jego zachodnia i południowa część, porośnięta jest bujną roślinnością: drzewami i krzewami. Kamieniołom „Janina” stanowi wartościowy obiekt przyrody nieżywiotowej. Jest to jedyne na Wyżynie Krakowsko – Częstochowskiej zachowane odsłonięcie utworów dolnego kimerydu, stanowiące zapis bogatej i unikatowej historii geologicznej tego obszaru. W północnej ścianie kamieniołomu, w najniższej jej części, odsłaniają się miękkie, kruche, porowate, uławiczone wapienie z czarnymi krzemieniami. W wapieniach licznie występują krzemionkowe i wapienne

gąbki, ramienionogi, koralowce, mszywioly, małże, serpule i liliowce. W zachodniej i środkowej części kamieniołomu odsłaniają się wapienie masywne miąższości, nawet do 20 metrów, z licznymi koralowcami hermatypowymi, tworzącymi przeważnie niewielkie, płózące kolonie o charakterystycznej regularnej strukturze. W obrębie kolonii koralowców widoczne są ślady działalności małży skałotoczy. W najbardziej wschodniej części kamieniołomu, na nierównej powierzchni wapieni jurajskich, widoczne są duże, osiagające nawet kilkanaście metrów średnicy, nieregularne zagłębienia wypełnione szaro – zielonymi piaskami glaukonitowymi dolnego cenomanu, zawierającymi faunę amonitów. W kamieniołomie spotkać można następujące gatunki roślin: robinia akacyjowa, brzoza brodawkowa i omszona, topola osika, sosna zwyczajna, wiśnia ptasia, drzewa ogrodowe, wierzba mandżurska, dzika róża, wilczomlec sosnka, paprocie oraz mchy. W kamieniołomie i jego najbliższym otoczeniu występują również różne gatunki ryb i zwierząt, m.in.: okoń europejski, sum europejski, karp, szczupak pospolity, rak szlachetny, szczeżuja pospolita, meduza słodkowodna, żaba wodna, jaszczurka zwinka, bażant zwyczajny, kaczka krzyżówka, sarna i lis.

Kamieniołom „Janina”, zarówno ze względu na aspekty geologiczno – górnicze, jak i interesujące dziedzictwo historyczne regionu, stanowi ciekawe miejsce o dużym potencjale rozwoju.

Przez teren Gminy Przyrów przepływa rzeka Wiercica stanowiąca podstawę istniejących i nowo budowanych stawów rybackich w miejscowościach: Zalesice, Sygontka, Knieja, na których prowadzona jest intensywna gospodarka rybna.

Wody głębinowe, to dwa potężne zbiorniki podziemnych wód kredowych oraz jurajskich. Szczególnie wody jurajskie są cennym bogactwem z racji swej doskonałej jakości i czystości. Mogą one być wykorzystywane do celów pitnych i przemysłowych, a póki co, poprzez liczne źródła zasilają rzekę Wiercicę.

W trosce o losy środowiska naturalnego i zasobów wód głębinowych, budowana jest, obok już istniejącej, nowa oczyszczalnia ścieków w Przyrowie. Zostanie również wybudowany nowy punkt selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Na terenie Gminy rozpoczęła się budowa największej w województwie śląskim farmy wiatrowej, która będzie posiadała 14 turbin wiatrowych i pozwoli zasilić w prąd około 60 tysięcy gospodarstw domowych. Powstająca farma wiatrowa będzie największą inwestycją w zieloną, czystą energię w województwie śląskim.

Gmina Przyrów posiada atrakcyjne nieruchomości, zarówno przemysłowe, jak i budowlane, do zagospodarowania dla wszystkich, którzy pragną rozpocząć działalność gospodarczą.

Źródła: Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowski); M. Garecka, K. Zawistowski, *Dawny Kamieniołom Janina w Juliance (Gmina Przyrów, województwo śląskie). Projekt ideowy zagospodarowania wyrobiska wraz z terenem przyległym*, Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie, Warszawa 2022.

STANOWISKO WNIOSKODAWCY dotyczące spełnienia przesłanek, o których mowa w art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym

1. INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I TECHNICZNA

Uwzględniając rys historyczny oraz obecny status miejscowości, Przyrów stanowi centrum gospodarczo – administracyjne Gminy Przyrów. Jest miejscowością pełniącą funkcję głównego ośrodka Gminy, zapewniającą wszystkim mieszkańcom zaspokojenie podstawowych potrzeb, w szczególności: socjalnych, oświatowych, kulturalnych, zdrowotnych, usługowych i innych. Przyrów jest jedną z 11 jednostek pomocniczych Gminy, siedzibą Wójta Gminy oraz Rady Gminy Przyrów. Tutaj mieszczą się najważniejsze obiekty użyteczności publicznej, takie jak: Urząd Gminy, Urząd Stanu Cywilnego, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminny Zakład Komunalny, Gminne Centrum Kultury i Biblioteka, Zespół Szkolno – Przedszkolny, kościół parafialny pw. Najświętszej Maryi Panny Szkaplerznej oraz kościół pw. św. Mikołaja, Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Ośrodek Zdrowia, Rybacka Lokalna Grupa Działania „Jurajska Ryba”. Ponadto swoją siedzibę mają tutaj: Urząd Pocztowy „Poczta Polska” oraz Krakowski Bank Spółdzielczy O/Niegowa Filia Przyrów. Poza tym mieszczą się tutaj: obiekty handlowe i usługowe, apteka, paczkomat, zakłady fryzjerskie i kwaciarnia. Na terenie Przyrowa znajduje się również zabytkowy parafialny cmentarz grzebalny rzymskokatolicki.

Nie brak tutaj również zaplecza do aktywnego wypoczynku dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Istnieją tu bowiem dwa boiska sportowe: jedno przy Zespole Szkolno – Przedszkolnym, a drugie zlokalizowane na terenie rekreacyjno – sportowym „Brzózki”, poza tym place zabaw, siłownie zewnętrzne, hala sportowa oraz zbiornik wodny z zagospodarowanym terenem rekreacyjnym.

Na terenie Przyrowa swoją siedzibę mają również stowarzyszenia i organizacje pozarządowe:

- Stowarzyszenie „Klub Seniora”;
- Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Przyrów;

- Klub Sportowy „PIAST” Przyrów;
- Koło Gospodyń Wiejskich w Przyrowie.

W Przyrowie swoją siedzibę ma również, prężnie działająca i doskonale wyposażona, Jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej, powołana do życia w maju 1914 roku. Jednostka ta, jako jedna z dwóch jednostek z terenu Gminy Przyrów, jest wpisana do Krajowego Systemu Ratowniczo – Gaśniczego.

Dumą Przyrowa jest – zrewitalizowany w 2007 roku – prostokątny rynek, stanowiący jednocześnie wyodrębnione centrum miejscowości. Znajduje się tu plac nazwany imieniem Króla Kazimierza III Wielkiego, na którym usytuowany jest pomnik Króla, odsłonięty w 2019 roku. Pośrodku placu znajduje się zadaszona studnia. Rynek, to efektowna przestrzeń, główny plac w Gminie, z licznymi miejscami parkingowymi, ławeczkami i oświetleniem, które po zmroku dodaje uroku temu miejscu. Całość dopełniają miejsca zieleni. Jest to miejsce spotkań lokalnej społeczności, służące zacieśnianiu więzi społecznych i integracji.

W Przyrowie do dziś zachowała się wtorkowa tradycja targów.

Przyrów wyposażony jest praktycznie w pełną infrastrukturę techniczną.

Usługi oświetleniowe w całej Gminie, obejmujące zabezpieczenie pełnej sprawności technicznej opraw ulicznych w ilości 551 sztuk, świadczy TAURON Dystrybucja S.A. Kraków. W miejscowości Przyrów znajduje się 186 opraw ulicznych. Sukcesywnie wymienia się je na energooszczędne. W latach 2021 – 2022 wymienionych zostało na ulicach Przyrowa 80 opraw sodowych na LED – owe wraz ze źródłem światła. Dzięki temu miejscowość Przyrów oświetlona jest efektywnie, a jednocześnie oszczędnie.

Miejscowość Przyrów jest w całości objęta siecią wodociągową i kanalizacyjną. Sieć wodociągowa, poza Przyrowem, funkcjonuje w następujących miejscowościach na terenie Gminy: Bolesławów, Zarębice, Aleksandrówka, Stanisławów, Wiercica, Staropole, Zalesice, Julianka, Sygontka, Sieraków, Wola Mokrzeńska, Smyków, Knieja i Kopaniny I. Jej łączna długość wynosi 72,9 km. Sieć jest zaopatrywana w wodę przez dwa ujęcia – ujęcie w Stanisławowie o wydajności 352,2m³/doba i ujęcie w Juliance o wydajności 200m³/doba. Funkcjonuje również ujęcie w miejscowości Dąbek w Gminie Dąbrowa Zielona, jako ujęcie rezerwowe. Cała sieć na terenie Gminy połączona jest w jedną całość, co daje możliwość podania wody w razie potrzeby z każdego ujęcia na teren wszystkich miejscowości.

Kanalizacja natomiast, oprócz Przyrowa, funkcjonuje w miejscowościach: Aleksandrówka, Stanisławów, Zarębice, Wiercica, Zalesice, Staropole i Sygontka posiadamy 35,07 km sieci kanalizacyjnej grawitacyjnej, tłocznej i ogólnospławnej oraz oczyszczalnię ścieków

o wydajności 500 m³/doba (obecnie oczyszcza ok. 218 m³/doba). Ilość przyłączonych mieszkańców do kanalizacji wynosi 2793 osób, co stanowi 77% ogółu mieszkańców. W roku 2021 została zakończona budowa kanalizacji w Sygontce na ul. Szkolnej i Kościelnej. Przyłączono 9 nowych nieruchomości. Na terenie Gminy Przyrów funkcjonują również 53 przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Gmina Przyrów zarządza siecią dróg gminnych o długości 33,328 km. Drogi gminne są w zdecydowanej większości wyasfaltowane i utwardzone. Pozostałe są sukcesywnie remontowane poprzez tzw. „dziurowanie” i położenie nowych nakładek. Przy drogach gminnych znajduje się 21 023 m² chodników, co stanowi długość ok.13,8 km. Przez teren Gminy przebiegają drogi powiatowe (S 1035, S 1039, S 1095, S 1096 oraz S 1098) o łącznej długości 20,10 km, wzdłuż których jest 6 950 m² chodników, co stanowi ok. 4,6 km długości oraz drogi wojewódzkie (DW 793 oraz DW 786) o łącznej długości 16,20 km, wzdłuż których jest 8 550 m² chodników, co stanowi ok. 6,4 km długości. Sieć dróg gminnych zapewnia sprawną komunikację w obrębie gminy.

Gmina realizuje ustawowy obowiązek zapewnienia transportu zbiorowego poprzez zapewnienie komunikacji gminnej na trasach: Bolesławów – Julianka; Bolesławów – Wola Mokrzeska. Na terenie Gminy funkcjonuje również transport publiczny organizowany przez Powiat Częstochowski na liniach: Bolesławów – Częstochowa oraz Dąbrowa Zielona – Częstochowa. Przez teren Gminy przebiega również linia kolejowa relacji: Częstochowa – Kielce z przystankami w miejscowościach: Julianka i Staropole.

Infrastruktura telekomunikacyjna pozwala mieszkańcom na korzystanie w pełni z usług telekomunikacyjnych i internetowych dostępnych na całym obszarze Gminy. Znaczna część Gminy objęta jest siecią światłowódów wybudowaną przez firmę Orange. Ponadto na terenie Gminy powstała otwarta sieć światłowodowa, która została udostępniona zarówno lokalnym, jak i ogólnopolskim dostawcom usług światłowodowych (internet i telewizja cyfrowa). Poza tym istnieje szerokopasmowa sieć szkieletowa, wybudowana w ramach projektu E-Region, do której mogą się podłączyć lokalni dostawcy internetu.

W Gminie Przyrów funkcjonują dwie niepubliczne placówki oświatowe: Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Zalesicach i Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Woli Mokrzeskiej, prowadzone przez Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Przyrów oraz Zespół Szkolno – Przedszkolny w Przyrowie, w skład którego wchodzi: Szkoła Podstawowa im. A. Mickiewicza i Przedszkole, dla których organem prowadzącym jest Gmina Przyrów. Wszystkie placówki funkcjonują na wysokim poziomie i są

wyposażone w sprzęt multimedialny ułatwiający realizację podstawy programowej.

Podsumowując należy podkreślić, że miejscowość Przyrów na przestrzeni lat przeszła znaczną metamorfozę. Z początkowo małej, rolniczej wsi przekształciła się w nowoczesną, dynamicznie rozwijającą się miejscowość. Największy rozwój, zarówno miejscowości Przyrów, jak i całej Gminy, miał miejsce na przełomie ostatnich trzydziestu lat.

W tym okresie w miejscowości Przyrów zrealizowano szereg inwestycji, które znacząco wpłynęły na jej rozwój. Do najważniejszych z nich należą:

- budowa sieci wodociągowej,
- budowa oczyszczalni ścieków,
- budowa sieci kanalizacyjnej,
- budowa hali sportowej przy Zespole Szkolno - Przedszkolnym w Przyrowie,
- budowa boiska wielofunkcyjnego przy Zespole Szkolno - Przedszkolnym w Przyrowie,
- modernizacja rynku w Przyrowie,
- termomodernizacja budynku Zespołu Szkolno - Przedszkolnego w Przyrowie,
- termomodernizacja budynku Urzędu Gminy w Przyrowie,
- przebudowa ul. Nadrzecznej w Przyrowie wraz z budową chodnika,
- przebudowa ul. Filtrowej w miejscowości Przyrów,
- budowa drogi gminnej w Przyrowie: ul. Stroma, Sportowa i Leśna wraz z budową chodnika,
- przebudowa ul. Ogrodowej w Przyrowie,
- przebudowa istniejącego pasa drogowego ul. Słonecznej i ul. Rolniczej w Przyrowie,
- budowa wiat wraz z zagospodarowaniem terenu w ramach zadania: Utworzenie lokalnego rynku zbytu produktów i usług w Przyrowie,
- budowa zbiornika wodnego w Przyrowie,
- zagospodarowanie przestrzeni publicznej do celów rekreacyjnych przy zbiorniku wodnym w Przyrowie,
- budowa pomostu nad zbiornikiem w Przyrowie,
- doposażenie w oświetlenie i infrastrukturę sportową boiska sportowego na terenie rekreacyjno - sportowym „Brzózki” w Przyrowie;
- budowa infrastruktury informatycznej,
- budowa pomnika Króla Kazimierza III Wielkiego na płycie Rynku w Przyrowie.

Oprócz wymienionych powyżej inwestycji Gmina Przyrów zrealizowała projekty p.n.: „Odnawialne źródła energii w Gminie Przyrów”, „OZE

w budynkach użyteczności publicznej i budynkach mieszkalnych na terenie Gminy Przyrów”, „Czysta energia w budynkach użyteczności publicznej w Gminie Przyrów”. Poza tym aktualnie trwa budowa nowej oczyszczalni ścieków w Przyrowie oraz największej w województwie śląskim farmy wiatrowej. Planowana jest budowa nowego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych w Przyrowie oraz budynku zaplecza szatniowo – sanitarnego boiska sportowego na terenie rekreacyjno – sportowym „Brzózki” w Przyrowie. Gmina Przyrów przystąpiła również do realizacji projektu: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Przyrów, którego celem jest redukcja emisji gazów cieplarnianych, zwiększenie udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, redukcja zużycia energii finalnej poprzez podniesienie efektywności energetycznej. W planach jest również utworzenie żłobka w Przyrowie w ramach Programu MALUCH+. W ramach PROGRAMU WID 2021 +, działając wspólnie z Województwem Śląskim, Gmina Przyrów realizuje także zadanie p.n.: „Rozbudowa drogi wojewódzkiej polegająca na budowie ciągu pieszo – rowerowego wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 793 w Przyrowie”.

O tym, że Gmina Przyrów się rozwija świadczą wysokie miejsca przyznawane w różnego rodzaju rankingach. W 2021 roku w opublikowanej przez ogólnopolski dziennik „Rzeczpospolita” XVII edycji rankingu samorządów, uznawanego za jeden z najbardziej prestiżowych i wiarygodnych w Polsce, Gmina Przyrów zajęła 169 miejsce na 1533 gminy wiejskie w Polsce. W 2022 roku Pismo Samorządu Terytorialnego „Wspólnota” opublikowało ranking inwestycji samorządów w latach 2019 – 2021, w którym Gmina Przyrów zajęła 508 miejsce na 1523 gminy wiejskie w Polsce. W skali powiatu natomiast Gmina Przyrów zajęła w tym rankingu 4 miejsce. Z kolei w rankingu *Gmin Śląskich 2022*, organizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej im. Jerzego Rogulskiego w Katowicach, mającym na celu wyłonienie i promowanie gmin wyróżniających się pod względem rozwoju społeczno – gospodarczego, Gmina Przyrów uplasowała się na 52 pozycji na 127 gmin w kategorii gmin do 20 tys. mieszkańców.

2. UKŁAD URBANISTYCZNY I CHARAKTER ZABUDOWY

Układ urbanistyczny w Przyrowie jest świadectwem średniowiecznej lokacji i ponad 500 – letniej historii królewskiego miasta. Ośrodkiem założenia jest prostokątny Rynek, z którego wybiegają cztery ulice: dwie w kierunku północnym, dwie w kierunku południowym. Współczesna płyta Rynku była przebudowana i obecnie stanowi atrakcję turystyczną. Projekt przebudowy z 2005 roku zakładał urbanistyczne wnętrze płyty Rynku

o wymiarach: 53x100x62x100 i powierzchni 0,61 ha. Jej posadzka zawiera trzy kwadraty, które są odzwierciedleniem trzech wież w godle Przyrowa. Największy kwadrat, stanowiący moduł główny, podzielony jest na mniejsze kwadraty, tworząc szachownicę. Czerwono – jasnoszara kolorystyka szachownicy jest nawiązaniem do formy muru miejskiego z godła. Oficjalne oddanie zmodernizowanej płyty Rynku nastąpiło 20 maja 2007 roku. Natomiast w dniu 16 marca 2009 roku, podczas uroczystych obchodów 640-lecia lokacji miasta Przyrowa, Uchwałą Rady Gminy Przyrów plac w Rynku został nazwany imieniem Króla Kazimierza III Wielkiego. Obecnie znajduje się na nim pomnik Króla, którego uroczyste odsłonięcie miało miejsce 17 marca 2019 roku podczas obchodów 650 – lecia lokacji miasta Przyrowa.

Granice zabytkowego układu przebiegają po zapleczu obustronnej zabudowy ul. Częstochowskiej od ul. Św. Anny do Rynku, po zachodniej stronie terenu kościelnego, po zapleczu zachodniej pierzei Rynku i ul. Zarębskiej do wylotu ul. Św. Mikołaja, po zapleczu wschodniej zabudowy wylotu ul. Cmentarnej i obustronnej zabudowy wylotu ul. Zarębskiej, po zapleczu wschodniej zabudowy ul. Lelowskiej, wschodniej pierzei Rynku i obustronnej zabudowy ul. Szkolnej.

Osobliwą atrakcją turystyczną Rynku stanowi galeria płaskorzeźb przedstawiających sceny z historii Przyrowa, której pomysłodawcą i zleceniodawcą był Wójt Gminy Robert Nowak. Płaskorzeźby zostały wykonane w deskach dębowych przez miejscowego rzeźbiarza – Witolda Biedronia. Umieszczone w ciągu chronologicznym, pod okapem od północnej strony wiaty przystankowej, stanowią unikatową ekspozycję. Pośrodku placu Rynku znajduje się zadaszona studnia, będąca kluczem do rozmierzania wzoru kamiennej nawierzchni płyty.

W Przyrowie przeważa budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne, pod które wciąż wyznaczane są nowe tereny. Stale rozbudowuje się też osiedle jednorodzinne „Brzózki”. W miejscowości Przyrów znajdują się również trzy bloki mieszkalne zlokalizowane na osiedlu położonym niedaleko centrum.

Źródła: Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Przyrów (Zarządzenie Nr Or.0050.16.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 14 lutego 2022 roku w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Przyrów); Projekt przebudowy płyty Rynku w Przyrowie z 2005 r. pochodzący z archiwum zakładowego Urzędu Gminy w Przyrowie; Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowski); opracowanie mgr W. Stanuchiewicza – Położenie geograficzne, zabytki i miejsca pamięci w Gminie Przyrów – wykonane jako załącznik do wniosku do Komisji Heraldycznej o wydanie opinii do projektu herbu i weksyliów Gminy Przyrów.

Uwarunkowania wynikające ze stanu ładu przestrzennego i wymagań jej ochrony

Obecnie najintensywniej zabudowaną częścią Gminy jest miejscowość Przyrów, w której koncentruje się działalność usługowa i handlowa. Na obszarze Gminy Przyrów dominuje zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna. Zabudowa zagrodowa nie występuje już tak licznie, jak dawniej. Dawne zagrody nie pełnią już swoich funkcji, a budynki gospodarskie, czy inwentarskie zostały rozebrane lub zmieniono ich przeznaczenie na inne cele, np. mieszkaniowe, czy usługowe.

Niemal cała powierzchnia gminy objęta jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (MPZP), co ma istotny wpływ na kształtowanie ładu przestrzennego, prowadzenie gospodarki przestrzennej i usprawnienie procesów inwestycyjnych.

ZASOBY:

Powierzchnia Gminy Przyrów wynosi 8070,5496 ha i dzieli się na 11 sołectw.

Powierzchnia Przyrowa	1206,54 ha
Powierzchnia objęta planem dla miejscowości Przyrów	1206,54 ha

Przeznaczenie terenów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miejscowości Przyrów w Gminie Przyrów

PRZEZNACZENIE W PLANIE	SYMBOL	POWIERZCHNIA w ha	% w odniesieniu do powierzchni miejscowości Przyrów
tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej	1.MN/U 2.MN/U	58,66	4,86
tereny zabudowy mieszkaniowej i usług centrotwórczych	MN/Uc	2,77	0,23
tereny usług administracji	UA	0,20	0,02
tereny usług oświaty	UO	2,52	0,21
tereny usług zdrowia	UZ	0,37	0,03
tereny usług sportu	US	2,42	0,20
tereny usług sportu z zielenią	US/ZP	0,98	0,08
tereny usług sakralnych	UKs	12,17	1,01

tereny zabudowy usługowej	UI	1,19	0,10
tereny obsługi komunikacji	UTs	0,09	0,01
tereny zabudowy produkcyjnej i usługowej	P/U	7,55	0,63
tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej	R	927,41	76,86
tereny rolnicze - użytki zielone	ZU/R	98,54	8,17
tereny rolnicze - użytki zielone (tereny wód śródlądowych - zbiornik wodny)	ZU/R(WS)	0,85	0,07
tereny zieleni urządzonej - ogrody	ZO	4,00	0,33
tereny zieleni urządzonej- parki i zieleńce	ZP	2,27	0,19
tereny cmentarza	ZC	3,56	0,30
tereny wód śródlądowych	WS	15,02	1,24
droga główna drogi zbiorcze drogi lokalne drogi dojazdowe drogi wewnętrzne	KDG KDZ KDL KDD KDW	48,63	4,03
ciągi pieszo - jezdne	KDX	0,66	0,05
plac pieszo - jezdny: płyta rynku w Przyrowie	KDp	0,36	0,03
tereny parkingów	KD	0,84	0,07
tereny infrastruktury kanalizacyjnej	NO	3,76	0,31
tereny elektrowni wiatrowych,	EW	1,00	0,08
tereny elektrowni słonecznych.	ES	10,72	0,89
RAZEM		1206,54	100,00%

(Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dotyczące Sołectwa Przyrów stanowią **załączniki nr: 18,19,20** do niniejszego wniosku)

SZACUNKOWE KOSZTY JEDNORAZOWE I STAŁE WPROWADZENIA PROPONOWANEJ ZMIANY

Zaproponowana zmiana wiąże się z koniecznością poniesienia kosztów. Są to koszty jednorazowe, które szacuje się na kwotę około 10 000 zł i wiążą się z wymianą tablic informacyjnych, pieczęci urzędowych, materiałów promocyjnych. Wnioskodawca nie przewiduje kosztów stałych proponowanej zmiany. Koszty pokryje gmina we własnym zakresie.

Wskutek uzyskania statusu miasta dochody podatkowe na mieszkańca gminy nie zmieniają się. Okoliczności wymienione w art. 4d ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym nie mają zastosowania w sprawie objętej wnioskiem.

WALORY TURYSTYCZNE

Największym skarbem Gminy Przyrów jest niewątpliwie jej przyroda. Gmina usytuowana jest na styku Wyżyny Krakowsko – Częstochowskiej z Niecką Nidziańską. Granica między tymi jednostkami przebiega w osi: południowy - wschód – północny - zachód. Z takiego położenia wynika spora różnorodność krajobrazów, od jurajskich ostańców i pagórków, po nizinne lasy i łąki.

Niewątpliwą atrakcją turystyczną, szczególnie dla osób zakochanych w przyrodzie, jest zespół leśny Parku Krajobrazowego „Stawki” i Rezerwat „Wielki Las”, gdzie oprócz możliwości spotkania wielu interesujących i rzadkich gatunków roślin i zwierząt, można odpocząć wśród nieskażonej przyrody. Kompleks ten położony jest w zachodniej części Gminy i od 1982 roku stanowi najmniejszy park krajobrazowy w Polsce. Zajmuje on powierzchnię 1800 ha i obejmuje las olchowy, lasy łęgowe i grądy z ostojami jodły pospolitej. Otulina Parku sięga do rzeki Wiercicy. W jego obrębie znajduje się 32 hektarowy rezerwat „Wielki Las” utworzony w 1953 roku, celem ochrony lasu olchowo – jesionowego na silnie podmokłym terenie źródliskowym. W bogatym runie występują, rzadkie na niżu polskim, gatunki roślin górskich, w tym spopularyzowanej corocznym rajdem rowerowym, rosiczki okrągłolistnej. Rezerwat stanowi ostoję dla fauny bociana czarnego i orła bielika. Występują tu również wilki i łosie.

We wsi Sygontka, opodal cmentarza, znajduje się jedno z najwyższych wzniesień terenu Gminy Przyrów – Łysa Góra o wysokości 279 m n.p.m.. Mieści się na niej taras widokowy, z którego obserwować można w kierunku południowym tereny leśno – polne wsi Sieraków oraz lesiste wzgórze Jurajskiego Parku Krajobrazowego, a w kierunku zachodnim, przy dobrej pogodzie, widoczne są ruiny zamku w Olsztynie.

Na granicy miejscowości Sygontka – Julianka, znajduje się Kamieniołom „Janina”. Biorąc pod uwagę edukacyjne, rekreacyjne i sportowe potrzeby lokalnej społeczności, a także plan rozwoju regionu, oparty o geoturystykę i geoedukację, w najbliższym czasie planowane jest zagospodarowanie tego terenu poprzez stworzenie trzech – przenikających się zarówno fizycznie, jak i ideowo – stref aktywności:

- rekreacyjnej – ze stanowiskami piknikowymi i wypoczynkowymi, placem zabaw dla dzieci i ogrodem sensorycznym;
- edukacyjnej – w ramach której powstanie ścieżka dydaktyczna prowadząca przez pięć stanowisk geologicznych znajdujących się w kamieniołomie; plenerowa gra geoedukacyjna, paleontologiczna, pt.: „ Skamieniałe skarby Jury” lub „Zwierzęta morza jurajskiego”;
- sportowej – ze skateparkiem i torem rowerowym z przeszkodami.

Takie zagospodarowanie terenu w znaczący sposób wpłynie na jego estetykę i użyteczność obiektu. Umożliwi stworzenie przyjemnego miejsca spotkań i rekreacji dla mieszkańców Gminy, a w szczególności młodego pokolenia. Powstały park dedykowany będzie nie tylko dla indywidualnych odbiorców, ale również – ze względu na swój edukacyjny charakter – dla grup szkolnych. Stworzenie obiektu edukacyjno – rekreacyjnego w tym miejscu sprzyjać będzie ochronie ustanowionego tu stanowiska dokumentacyjnego: jedyne na Jurze Krakowsko – Częstochowskiej wystąpienia koralowców na powierzchni wzniesień biohermalnych. Ze względu na walory przyrody nieożywionej oraz dziedzictwo górniczo – historyczne tego obszaru, jego rewitalizacja przyczyni się także do wykreowania nowej atrakcji turystycznej oraz możliwości wzrostu ruchu turystycznego w tej okolicy, w tym także ruchu rowerowego.

Przez teren Gminy przepływa rzeka Wiercica, w jej niespotykanej czystym nurcie bytuje wiele gatunków ryb, płazów oraz ptactwa wodnego. Zarówno rzeka Wiercica, jak i pozostałe zbiorniki wodne stwarzają doskonałe warunki do wędkowania oraz stanowią bazę rekreacyjno – sportową dla pasjonatów kajaków.

Na rzece Wiercicy znajduje się spływ kajakowy, będący kolejną atrakcją turystyczną. Przebiega on na odcinku: Sygontka – Przyrów. Trasa spływu liczy 7600 m i rozpoczyna się na rzece Kozyrce w Sygontce. Po 300 metrach spływu Kozyrką dalej szlak wiedzie rzeką Wiercicą. Na odcinku od Sygontki do zbiornika wodnego „Julianka” w Zalesicach niezwykle atrakcją są krasowe wywierzyska – szereg źródeł krystalicznej wody jurajskiej zasilających rzekę Wiercicę, bijących na jej dnie i brzegach, noszących osobliwą nazwę: „Niebieskie Źródła” z racji charakterystycznego zabarwienia obserwowanego przy słonecznej pogodzie. Szybkość spływu determinowana jest stanem lustra wody. Spływ kajakowy eksponuje walory malowniczej rzeki Wiercicy. Bogactwo licznych źródeł, bujnej roślinności oraz rozlewiska rzeki sprawiają niezapomniane wrażenie. W połączeniu z zagospodarowanym terenem wokół zbiornika retencyjnego w Przyrowie szlak kajakowy stanowi obszar wypoczynku i rekreacji dla mieszkańców i turystów.

Zbiornik retencyjny powstał na rzece Wiercicy w miejscowości Przyrów i zlokalizowany jest na wysokości zabytkowego kościoła pw. św. Mikołaja. Na zbiorniku wybudowany został pomost, a wokół zbiornika znajduje się zagospodarowany teren rekreacyjny z plażą, na której ustawione są przebieralnie, altany oraz grill.

Teren Gminy Przyrów nadaje się na piesze wędrówki, rowerowe wycieczki, spływy kajakowe, wędkarstwo, grzybobranie, biwaki, plenery malarskie. Osoby posiadające zainteresowania ornitologiczne mogą

tu spotkać żurawie, bociana czarnego i wiele innych gatunków ptaków. Oprócz rzadkich gatunków ptaków spotkać tutaj również można zwierzęta, np.: wilka i łosia oraz bobry na rzece Wiercicy. Najbardziej charakterystycznymi i licznymi są ptaki, których występuje tu aż 200 gatunków, oprócz tego płazy – 14 gatunków, gady – 7 gatunków, ssaki – 50 gatunków oraz liczne owady. Tutejsze bezkręgowce reprezentowane są przez przedstawicieli wschodniej i zachodniej części kontynentu euroazjatyckiego.

Ponadto teren Gminy gwarantuje ciszę i piękno przyrody, możliwość wypoczynku oraz zdrowej rekreacji.

Źródła: Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowski); M. Garecka, K. Zawistowski, *Dawny Kamieniołom Janina w Juliance (Gmina Przyrów, województwo śląskie). Projekt ideowy zagospodarowania wyrobiska wraz z terenem przyległym*, Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie, Warszawa 2022.

PRZESŁANKI HISTORYCZNE

W okresie wczesnego średniowiecza obszar współczesnej Gminy Przyrów należał do kasztelanii lełowskiej ziemi krakowskiej. W Lełowie urzędował kasztelan – zarządca okręgu z ramienia władcy kraju. W tym okresie zaczęło rozwijać się osadnictwo w okolicach dzisiejszego Przyrowa. Najstarsza miejscowość położona na terenie obecnej Gminy Przyrów, to wieś Wiercica odnotowana w dokumentach w 1279 roku. Wówczas między tą wsią, a Żurawiem odbywał się wiec, na którym książę Bolesław Wstydlivy zatwierdził zamianę dóbr między Imramem – synem Krystyna z Niedźwiedzina, a kanonikiem krakowskim – Filipem.

Na początku XIV w., po zachodniej stronie rzeki Wiercicy, opodal obecnego kościoła św. Mikołaja, powstała – nieistniejąca obecnie – wieś Komorów, o której wspomina przywilej lokacyjny miasta Przyrowa z 1369 roku. Informacje o kolejnych wsiach wywodzą się ze źródeł pochodzących z XV wieku. Jan Długosz w swoim dziele „Liber beneficiorum” wymienia, odnotowane po raz pierwszy, następujące pobliskie wsie: Sygontka, Wola Mokrzeska, Zalesice i Zarębice. Z 1464 roku pochodzą natomiast informacje o osadzie Knieja, położonej w odległości 4 km na północny zachód od Przyrowa.

W 1606 roku, w odległości 2 km na północ od Przyrowa, zbudowany został kościół pod wezwaniem św. Anny, przy którym w 1609 roku ufundowano klasztor oo. Bernardynów, zwany później klasztorem św. Anny, do którego zakonnicy zostali sprowadzeni z Krakowa. Jako uposażenie

wydzielono dla niego część terytorium należącego do miasta Przyrowa. Osada klasztorna rozrastała się z upływem czasu. Powstawały tam karczmy i kramy, a klasztor posiadał prawo organizowania targów.

W roku 1620 lustracja starostwa olsztyńskiego odnotowała, 6 km na południe od Przyrowa, nowy folwark starościński Sieraków. W tym samym czasie powstał również sąsiedni folwark Staropole, odnotowany w lustracji generalnej województwa krakowskiego z lat 1659 – 1663.

Miasto Przyrów zawdzięcza historię swojego powstania Królowi Kazimierzowi III Wielkiemu. Lokację miasta w roku 1369 potwierdza, zachowany do dziś, dokument fundacyjny, który stanowi współczesne bezcenne źródło w dziele powstania początków historii Przyrowa. Wydanie przywileju lokacyjnego przez Króla Jakubowi Rechickiemu z Nagłowic nastąpiło w czwartek 15 marca 1369 roku na zamku w Olsztynie. Wydarzenie to miało miejsce na półtora roku przed śmiercią Króla, która nastąpiła 3 listopada 1370 r. Król przeznaczył dla nowego miasta miejsce zwane Przerow – położone nad rzeką Wiercicą, pomiędzy miastami Lelów i Radomsko oraz znajdująca się w pobliżu wieś Komorów wraz ze wszystkimi polami, łąkami i wszelkimi przynależnościami. Król przydzielił także miastu terytorium rozpoczynające się od mokradeł rozciągających się od miejsca zwanego Sowielecz, aż po granice wsi Ulesie, gdzie miasto otrzymało teren na łąki. Miasto otrzymało również od Króla obszary rozciągające się między rolami wsi Komorów, aż do mokradeł zwanych Kozelin, położonych koło ról wsi Wiercica oraz terytorium koło innego mokradła zwanego Głębokie. Nowe miasto uzyskało prawo niemieckie, zwane też średzkim. Sądownictwo nad mieszkańcami miał sprawować wójt. W myśl nadanego przywileju organizator miasta, czyli zasadźca - Jakub Rechicki z Nagłowic za opłatą 20 grzywien, po 48 groszy każda, został dziedzicznym Wójtem Przyrowa z szerokimi uprawnieniami nad miastem i jego mieszkańcami. W uposażeniu Wójt otrzymał: trzy wolne od podatku łany ziemi, dwa ogrody, staw oraz młyn, w którym obowiązek mielenia zboża nałożono na kmieci z królewskiej wsi Cielętniki oraz mieszkańców pobliskich wsi szlacheckich, jednocześnie wyłączając mieszczan oraz mieszkańców innych wsi królewskich położonych w tym rejonie. Wójt otrzymał też łąkę położoną wśród bagien między Kozielcem i Komorowem. Ponadto otrzymał: 1/3 kar sądowych, dochody z jatki rzeźniczej w mieście, część dochodów z podatków od szewców, rybaków, piekarzy i innych. Również dla kościoła parafialnego w Komorowie zostały wyznaczone grunty na obszarze nowego miasta oraz opłata z jatek mięsnych.

Zasadźca, razem z osadnikami, wytyczył rynek o zarysie prostokąta o proporcji boków 2:1 i powierzchni 65 arów, z czterema ulicami wychodzącymi z narożników oraz parcele pod zabudowę, w tym dla wójta

i pod budowę kościoła parafialnego. O powodzeniu akcji lokacyjnej zdecydowały: położenie przy trakcie handlowym łączącym Małopolskę z Wielkopolską, między Lelowem a Radomskiem, włączenie do obszaru miasta, terenu wcześniej już zagospodarowanego w postaci wsi królewskiej Komorów oraz osobowość pierwszego Wójta Miasta – Jakuba Rechickiego, który okazał się być człowiekiem przedsiębiorczym i doświadczonym.

Miejsce lokacji miasta Przyrowa, położone na przeciwległym do Komorowa wschodnim brzegu rzeki Wiercicy, w połączeniu ze wspomnianą już wcześniej – wynikającą z niektórych źródeł historycznych – nazwą *Przerow*, potwierdza legendę o migracji mieszkańców Komorowa, uciekających przez rów przed epidemią dżumy, znaną jako „czarna śmierć”, która w połowie XVI wieku spustoszyła Europę, a w Polsce osiągnęła apogeum w 1348 r.

Miasto Przyrów, położone na północno - wschodnim krańcu województwa krakowskiego, pod względem przynależności administracyjnej należało – od końca XIV w., aż do II rozbioru Rzeczypospolitej w 1793 r. – do starostwa olsztyńskiego, powiatu lelowskiego w województwie krakowskim. W XV i XVI wieku nastąpił znaczny rozwój miasta. Według lustracji z 1564 roku w Przyrowie zamieszkiwało wówczas ponad 600 mieszkańców przy liczbie domów 100. W 1620 r. było już 136 domów i około 900 mieszkańców.

Pomyślny rozwój miasta został przerwany przez najazd szwedzki w latach 1655 – 1660. Wojna ze Szwecją spowodowała ogromne zniszczenia w całym kraju. Wsie i miasteczka legły w gruzach. Przyrów również został doszczętnie zniszczony w 1656 roku. W roku 1665 miasto liczyło jedynie 55 domów zamieszkałych przez około 300 osób. Reszta domów została spalona, a większość ludności Przyrowa podzieliła los miasta. Targi i jarmarki w Przyrowie już się nie odbywały z powodu ubóstwa mieszkańców.

Przywileje miejskie Przyrowa potwierdzali kolejno królowie: Zygmunt August, który dodał 3 jarmarki rocznie, Stefan Batory – zmienił daty jarmarków, Zygmunt III Waza, Władysław IV (1533), Michał Korybut Wiśniowiecki (1699) – dołączył nowe jarmarki. Pomimo prób podejmowanych w celu ożywienia rozwoju, w postaci nadawanych przywilejów królewskich rozszerzających korzystne prawa podatkowe i dodających kolejne jarmarki, upadek miasta nie został zahamowany. Przywileje te nie przyczyniły się do jego odrodzenia. Przez cały wiek XVIII Przyrów tkwił nadal w stagnacji. Ze spisu ludności województwa krakowskiego z 1791 roku wynika, że w mieście w tym okresie było 149 domów i 680 mieszkańców. Traktat rozbiorowy 1793 roku wyznaczył granicę zaboru pruskiego w taki sposób, że Przyrów wraz z powiatem lelowskim stracił powiązanie administracyjne z Krakowem i ziemią

krakowską i znalazł się pod władzą króla Prus. Okres pruskiej niewoli trwał od 1793 do 1806 roku. W 1807 roku zabór pruski włączono do nowego państwa – Księstwa Warszawskiego – namiastki państwa polskiego. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego Przyrów podlegał obwodowi częstochowskiemu w departamencie kaliskim. Na mocy Kongresu Wiedeńskiego z 1815 roku Przyrów wszedł w skład, zależnego od Rosji, Królestwa Polskiego. W nowym państwie zachowano dawne rozwiązania ustrojowe na najniższym poziomie. Wójtami – urzędnikami państwowymi – pozostawali właściciele ziemscy lub przedstawiciele drobnej szlachty, w poszczególnych wsiach powoływano sołtysów, pomocników wójta. Ludność wiejska była zależna od ziemian. Każda większa wieś na obszarze dzisiejszej gminy stanowiła oddzielną gminę wiejską. W roku 1807 miasto liczyło 800 mieszkańców, po czym w okresie Królestwa Polskiego nastąpił wyraźny wzrost demograficzny, osiągając w roku 1827 liczbę 1169 mieszkańców i 222 domy. Na czele władz miejskich stał burmistrz. Ludność miejska zajmowała się głównie uprawą roli.

W latach 1859 – 1867 przeprowadzone zostały w państwie liczne zmiany w podziale gminnym. Początkowo powołano więcej gmin, część z nich wkrótce zlikwidowano, skomasowano w większe jednostki. Po powstaniu styczniowym w 1864 roku władze Królestwa Polskiego przeprowadziły uwłaszczenie gruntów dworskich, ziemia stała się własnością użytkowników. Uwłaszczenie zmieniło zupełnie stosunki gospodarcze wsi. W marcu 1864 roku, na podstawie carskiego ukazu „o urządzeniu gmin wiejskich” nadano znaczne uprawnienia funkcjonującym do tej pory gminom, oddzielając je od władzy właścicieli ziemskich. W 1866 roku powołano nowe powiaty i gubernie. Wśród nich powstał powiat częstochowski w guberni piotrkowskiej. W tym okresie, obok istniejącego miasta Przyrowa, została powołana gmina wiejska Staropole.

W 1864 roku miasto Przyrów liczyło 2152 mieszkańców i 252 domy. Mimo że, w porównaniu do sąsiednich miast, stan społeczno – gospodarczy Przyrowa w drugiej połowie XIX w. przedstawiał się nie najgorzej, to jednak perspektywy jego rozwoju nie wyglądały korzystnie. Głównym powodem był fakt, że zbudowana w 1846 roku żelazna droga warszawsko – wiedeńska ominęła Przyrów i Żarki, mimo iż były one umieszczone na szlaku tej drogi w dwóch pierwszych projektach. Otworzyła ona natomiast nowe perspektywy rozwoju gospodarczego na przedmiotowym obszarze przed Częstochową.

W okresie powstania styczniowego region częstochowski, do którego należał już Przyrów, był terenem ożywionej walki partyzanckiej. W czasie półtorarocznej walki powstańcy stoczyli tutaj co najmniej 40 bitew i potyczek. Do największych starć z wojskami rosyjskimi doszło pod

Janowem, Koniecpolem, Kruszyną i Mełchowem. Po upadku powstania nastąpił okres srogich carskich represji. Zasadniczą sprawą wówczas, obok reformy uwłaszczeniowej chłopów z 2 marca 1864 roku, była kwestia dalszego losu małych miast w Królestwie Polskim. W latach 1869 – 1870 carski Komitet Urządzający odebrał prawa miejskie 336 miastom. Dekretem z dnia 13 lipca 1869 roku cara Rosji Aleksandra II miasta te zostały pozbawione praw miejskich, przemianowane na osady i przydzielone do przyległych gmin wiejskich. Postanowienie o degradacji 16 miast w guberni piotrkowskiej, w tym Przyrowa, wydane zostało 1 kwietnia, a weszło w życie 31 maja 1870 roku. Po utracie praw miejskich Przyrów zyskał status osady miejskiej zachowując dawne przywileje, np.: do organizowania targów, czy jarmarków, z których zyski zasilały kasę osady. Z osady powołano początkowo samodzielną Gminę Przyrów. Funkcjonowały więc dwie gminy: Przyrów i Staropole, które w następnych latach połączono w jedną Gminę Przyrów. Pomimo, że władze motywowały odebranie praw miejskich przyczynami ekonomicznymi, to w powszechnym odczuciu były to represje za udział mieszkańców w powstaniu styczniowym. Tak zakończyła się – trwająca 501 lat – historia Przyrowa jako miasta, które w ten sposób zostało ukarane i upokorzone za udział jego mieszkańców w powstaniu. Represje carskie objęły także oo. Bernardynów z klasztoru w Świętej Annie, którzy po 250 latach pobytu w tym miejscu zostali wywiezieni, a zabudowania klasztorne zamieniono na rosyjskie koszary.

Odebranie praw miejskich nie wpłynęło jednak na rozwój osady miejskiej. W 1888 roku Przyrów liczył 234 domy, które zamieszkiwało 3 000 mieszkańców, z czego 40% mieszkańców stanowili Żydzi. Liczba ludności cały czas wzrastała, a osada była ośrodkiem administracyjnym i handlowym.

Na początku XX wieku wybudowano w Przyrowie neogotycki kościół parafialny, który został konsekrowany w 1911 roku. We wnętrzu tej świątyni, w ołtarzu głównym, mieści się zabytkowy, XVII-wieczny obraz Matki Bożej Szkaplerznej.

Ważnym wydarzeniem w tym roku było również uruchomienie linii kolejowej Częstochowa – Kielce ze stacją Potok Złoty w Juliance.

W 1914 roku wybuchła I wojna światowa. Rozpoczęła się okupacja wojskowa, niemiecka i austro – węgierska (1915 – 1918). Gminy funkcjonowały nadal w ramach powiatów. 11 listopada 1918 roku Polska odzyskała niepodległość. W skład odrodzonego państwa wszedł też powiat częstochowski z Gminą Przyrów. W sierpniu 1919 roku powstało województwo kieleckie, w skład którego wszedł powiat częstochowski.

Władze Przyrowa w 1920 roku starały się bezskutecznie o odzyskanie praw miejskich. W roku 1921 Przyrów zamieszkiwało 2506 osób, w tym 802

osoby narodowości żydowskiej. Podstawą gospodarki Polski okresu międzywojennego było rolnictwo. Wieś polska była przeludniona i dość biedna. Wysokie podatki i częste kryzysy gospodarcze nie sprzyjały jej szybkiemu rozwojowi. Duża część gruntów należała do wielkich majątków ziemskich. W latach 1929 – 1935 nastąpił w kraju ogromny kryzys gospodarczy, który w znacznym stopniu dotknął polską wieś.

W okresie II wojny światowej obszar gminy znalazł się pod okupacją niemiecką. Gmina Przyrów należała administracyjnie do powiatu Radomsko, dystrykt Radom w Generalnym Gubernatorstwie.

W drugim dniu wojny – 2 września 1939 roku około godziny 10.00 – doszło do niemieckiego bombardowania w okolicach kościoła parafialnego i ul. Piaski w Przyrowie, w wyniku którego zginęło około 18 mieszkańców Przyrowa. W 2020 roku, w przedsionku wejścia głównego kościoła parafialnego p.w. św. Doroty w Przyrowie, wmurowana została tablica upamiętniająca ofiary tej tragedii.

W 1940 roku Niemcy utworzyli w Przyrowie obóz pracy, w którym zgromadzili Żydów do niewolniczej pracy przy regulacji Kanału Lodowego i budowie sieci melioracyjnej łąk Sowina. Okupanci przed ostatecznym rozwiązaniem kwestii żydowskiej spalili synagogę i rozstrzelali członków Zarządu Gminy Żydowskiej. We wrześniu 1942 roku Niemcy deportowali przyrowskich Żydów przez getto w Koniecpolu do obozu zagłady w Treblince.

Wielu mieszkańców Przyrowa zginęło w kampanii wrześniowej, bądź dostało się do niewoli, innych wywieziono na roboty do Niemiec. Okolice Przyrowa były terenem walki partyzanckiej, ukierunkowanej na niszczenie niemieckich posterunków, wysadzanie torów kolejowych i przyjmowanie zrzutów broni i cichociemnych.

Na tydzień przed końcem okupacji niemieckiej – dnia 8 stycznia 1945 roku – Niemcy dokonali w Przyrowie bestialskiego mordu 43 mieszkańców, paląc ich żywcem w drewnianym domu przy ul. Józefa Piłsudskiego obecnie Św. Mikołaja. W miejscu tej zbrodni znajduje się obecnie Pomnik Pomordowanych, upamiętniający jej ofiary.

Dnia 16 stycznia 1945 roku, po wkroczeniu oddziałów rosyjskich, zakończył się dla Przyrowa okres okupacji niemieckiej.

W powojennej Polsce, wraz ze zmianami w podziale administracyjnym państwa, zmieniła się również przynależność Gminy Przyrów do wyższych szczebli administracyjnych. W latach 1945 – 1950 Przyrów pozostawał w powiecie częstochowskim, w ramach województwa kieleckiego. W wyniku reformy z lipca 1950 roku Gmina Przyrów wraz z powiatem częstochowskim włączona została w obręb województwa katowickiego. W roku 1973 powołano gminę wiejską Przyrów w powiecie częstochowskim. W 1975 roku

miała miejsce reforma administracyjna, w wyniku której zostały zlikwidowane, istniejące od wieków powiaty, jednocześnie powołano małe województwa w miejsce dużych. Gmina Przyrów została przyłączona do województwa częstochowskiego, które funkcjonowało do 1998 roku. W tym okresie powstały w Przyrowie takie obiekty użyteczności publicznej, jak: Urząd Gminy, Ośrodek Zdrowia, Remiza OSP, kompleks sportowo – rekreacyjny „Brzózki”. W 1979 roku – w 40-tą rocznicę wybuchu II wojny światowej – Gmina Przyrów została odznaczona przez Radę Państwa Krzyżem Partyzanckim III klasy. W 1994 roku oficjalnie oddano do użytku nowe skrzydło szkoły i oczyszczalnię ścieków komunalnych. W październiku 2002 roku oddano do użytku nowoczesną halę sportową, a w 2007 roku, w ramach środków UE przeznaczonych na „Odnowę Wsi”, zrekonstruowano płytę Rynku w Przyrowie. W 2008 roku Wójt Gminy Przyrów – Robert Nowak, który funkcję Wójta pełni nieprzerwanie od 1998 roku – został laureatem ogólnopolskiego konkursu „Wójt Roku 2007”.

Od ponad dwudziestu lat, po reformie administracyjnej z 1 stycznia 1999 roku, Gmina Przyrów jest jedną z 16 gmin powiatu częstochowskiego województwa śląskiego.

Źródła: Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowski); opracowanie mgr W. Stanuchiewicza – Zarys historii Przyrowa i Gminy Przyrów – wykonane jako załącznik do wniosku do Komisji Heraldycznej o wydanie opinii do projektu herbu i weksyliów Gminy Przyrów; Ks. A. Kaczmarek, *Dzieje Parafii pw. św. Doroty w Przyrowie 1369 – 2019*, Wydawnictwo Naukowe Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, Częstochowa 2021; J. Żmudziński, *Skarbnica miłosierdzia. Rzecz o św. Annie i jej sanktuarium pod Przyrowem*, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2010; K. Nabiałek, *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana Kraków, Kraków 2012.

ZABYTKI NA TERENIE GMINY PRZYRÓW

Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomości województwa śląskiego

Miejscowość	Nazwa obiektu	Lokalizacja/adres	Czas powstania	Numer w rejestrze zabytków	Data decyzji	Stan techniczny	Charakter zabudowy
Przyrów	Układ urbanistyczny Przyrowa		1369 r.	1158/70 (wznów. R/405/53) A/41	21.12.1970 r. powtórzona: 01.03.1978 r.	w latach 2000 – 2006 przebudowano płytę główną Rynku, wykonano oświetlenie i odbudowano studnię	publiczny
	Kościół p.w. św. Mikołaja	ul. Św. Mikołaja Przyrów	poł. XVII w.	A/25	16.02.1978 r.	dobry	publiczny
	Cmentarz grzebalny rzymskokatolicki z XIX wieku	ul. Cmentarna Przyrów	ok. poł. XIX w.	A/430 ob.nr rej. A/652	27.05.1988 r. 25.05.2020 r.	dwa najstarsze nagrobki wymagają pilnych prac konserwatorskich	publiczny
	Drewniana suszarnia węży strażackich	ul. Częstochowska 7a Przyrów	ok. 1949 r.	A/1114/23	11.01.2023 r.	bardzo dobry	publiczny

Aleksandrówka	Zespół Klasztorny Sióstr Dominikanek	Aleksandrówka 42	I poł. XVII w.	A/26	16.02.1978 r.		publiczny
	Kościół w Zespole Klasztornym Sióstr Dominikanek	Aleksandrówka 42	1609 – 1617	A/26	16.02.1978 r.	w latach 2009-2010 przeprowadzono remont dachów oraz usprawniono odprowadzanie wód deszczowych, przebudowano również system odwodnienia terenu	publiczny
	Klasztor w Zespole Klasztornym Sióstr Dominikanek	Aleksandrówka 42	1634 r.	A/26	16.02.1978 r.	w 2011 roku przeprowadzone zostały prace remontowe – konserwatorskie dotyczące remontu tynków wewnętrznych	publiczny

						rznych w korytarzach klasztornych. Obecny stan budynku jest zadowalający	
Wiercica	Młyn elektryczny (pierwotnie wodny)	Wiercica	XIX/XX w.; lata 20. XX w.	A/334	27.05.2011 r.	bardzo dobry	prywatny

Źródło: opracowanie własne na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Przyrów (Zarządzenie Nr Or.0050.16.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 14 lutego 2022 roku w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Przyrów)

Poza wymienionymi w powyższej tabeli zabytkami, wpisanymi do rejestru zabytków, na terenie Gminy Przyrów znajdują się również następujące obiekty ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków:

- kościół parafialny pw. św. Doroty w Przyrowie – czas powstania: 1908 – 1911 r;
- park podworski w Zarębicach – czas powstania: XIX w.;
- miejsce po dawnym cmentarzu żydowskim w Przyrowie – czas powstania: przed 1880 r.;
- wodociągowa wieża ciśnień Julianka – czas powstania: ok. 1930 r.;
- młyn wodny w Kniei – czas powstania: lata 30. XX w.;
- kapliczka przydrożna w Zarębicach – czas powstania: XIX/XX w.;
- kapliczka przydrożna w Aleksandrówce – czas powstania: XIX/XX w.;
- kapliczka przydrożna w Woli Mokrzeskiej – czas powstania: XIX/XX w.

oraz liczne stanowiska archeologiczne w miejscowościach: Przyrów, Zalesice, Julianka, Stanisławów, Zarębice, Staropole, Wiercica, Sygontka, Wola Mokrzeska, Smyków, Knieja, Kopaniny, Aleksandrówka, Sieraków i Bolesławów.

1. Układ urbanistyczny w Przyrowie

Układ urbanistyczny Przyrowa został szczegółowo opisany w punkcie: STANOWISKO WNIOSKODAWCY – odnoszącym się do spełnienia przesłanek, o których mowa w art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym – ppkt 2 UKŁAD UBRANISTYCZNY I CHARAKTER ZABUDOWY.

Układ urbanistyczny Przyrowa został wpisany do rejestru zabytków ówczesnego województwa katowickiego decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej Wydział Kultury Wojewódzki Konserwator Zabytków w Katowicach z dnia 21 grudnia 1970 r., L.dz. Kl.III-680/472/70 – nr rej. 1158/70 (wznów. R/405/53). Wpis dla województwa częstochowskiego potwierdzono decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Częstochowie z dnia 01 marca 1978 r., L.dz.5340/1/78/72 – nr rej. 41/76/A.

2. Kościół p.w. św. Mikołaja w Przyrowie

Kościół p.w. św. Mikołaja w Przyrowie jest jednym z najstarszych zabytków architektury sakralnej w powiecie częstochowskim, a najstarszym zabytkiem na terenie Gminy Przyrów. W 1369 roku Król Kazimierz III Wielki nadał Jakubowi Rechickiemu z Nagłowic przywilej lokacyjny miasta Przyrowa na gruncie królewskiej wsi Komorów. Rodzimi etymolodzy przyrowscy wywodzą nazwę miejscowości od położenia owego miasta "przy rowie oddzielającym ją od wsi Komorów". Rów ten – to rzeka Wiercica, nad którą miasto powstało. Na jej lewym brzegu, poza powstającym miastem, na terenie wsi Komorów, stał pierwotny drewniany kościół parafialny. Z chwilą powstania miasta w poł. XIV w. przeniesiono siedzibę parafii do drugiego Kościoła p.w. św. Doroty, zlokalizowanego przy Rynku w Przyrowie.

Kościół p.w. św. Mikołaja dotrwał do przełomu XV i XVI w. i wtedy został rozebrany. Na jego miejscu wybudowano obecny kościół murowany również p.w. św. Mikołaja. Czas powstania obecnie istniejącego kościoła datowany jest na I połowę XVII wieku. Podczas prac konserwatorskich przy polichromii wnętrza kościoła odkryta została data – 1646 rok.

Kościół ten jest murowany z kamienia łamanego (wapień jurajski oraz miejscowo krzemień) z wtrąceniami z cegły. Fuga kościoła jest wapienno – piaskowa, a dach kryty gontem drewnianym. Od zachodu do nawy przylega czterokondygnacyjna wieża o rzucie kwadratu, przykryta kopertowym dachem zwieńczonym drewnianą, ośmioboczną wieżyczką. Od wschodu prezbiterium zwieńczone jest absydą i nakryte półkolistą kopułą z latarnią.

Kościół posiada jedną nawę z prostokątną zakrystią. Rzut kościoła jest prostokątny, wieża zaś kwadratowa. Okna niewielkie, zamknięte półkoleściami,

od zachodu w trzeciej kondygnacji zamurowane z posązką św. Mikołaja. Ołtarz – barokowy, kolumnowy, dekorowany ornamentem. Został wykonany w połowie XVII wieku. Na murowanej mense znajdowała się nastawa, a po bokach wnęki z kolumnami gotycka figura św. Mikołaja wyrzeźbiona w drewnie. Po zewnętrznej stronie filarów umieszczone były barokowe figury patronów Polski biskupów męczenników: św. Wojciecha i św. Stanisława. W tzw. predeli umieszczony został obraz z drugiej połowy XVII w., malowany na desce, przedstawiający śmierć św. Józefa. Szczyt nastawny zwieńczony figurą św. Andrzeja z aniołami po bokach. Poniżej figury znajdował się owalny obraz św. Anny Samotrzeciej, który został przeniesiony do kościoła parafialnego. Ponadto na gzymsach ustawiono dwa rzeźbione relikwiarze patronów Polski w formie tzw. herm, czyli popiersi. W 1976 roku miało miejsce włamanie do kościoła, w wyniku którego zginęły trzy obrazy, m.in. obraz św. Michała Archanioła. Na skutek drugiego włamania, które miało miejsce w okresie: pomiędzy 6 grudnia 1998 r. a 31 marca 1999 r. zaginęły rzeźby przedstawiające biskupów męczenników: św. Wojciech i św. Stanisława oraz aniołów. Zginęły również hermy świętych biskupów, a ołtarz został zdewastowany.

W kościele znajdują się: kamienna, puklowana kropielnica z pierwszej połowy XVII w. Jego wnętrze zdobią malowidła ściennie pochodzące prawdopodobnie z połowy XVII w. W kopule nad prezbiterium malowidła te przedstawiają siedem scen z życia św. Mikołaja, inspirowane Złotą Legendą Jakuba de Voragine. W absydzie natomiast, w górnej części od strony zachodniej, namalowana została śmierć św. Mikołaja, a od strony wschodniej ukrzyżowanie Pana Jezusa.

Kościół p.w. św. Mikołaja był już kilkakrotnie odnawiany: w latach 1852 – 1886, kiedy to zostały wzmocnione mury świątyni nowymi szkarpami, w latach 1958 – 1964, w latach 2009 – 2012 kiedy przeprowadzono kapitalny remont elewacji i dachu, w latach 2013 – 2015 – przeprowadzono prace konserwatorsko – renowacyjne XVII-wiecznej polichromii i tynków wewnątrz kościoła, w 2022 roku wokół kościoła wybudowana została instalacja elektryczna dla iluminacji jego oświetlenia, co przyczyniło się do wyeksponowania tego zabytkowego obiektu.

Kościół pw. św. Mikołaja w 1978 roku został wpisany do rejestru zabytków i objęty ochroną konserwatorską.

Źródła: Ks. A. Kaczmarek, *Dzieje Parafii pw. św. Doroty w Przyrowie 1369 – 2019*, Wydawnictwo Naukowe Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, Częstochowa 2021; Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowski); opracowanie mgr W. Stanuchewicza – Zarys historii Przyrowa i Gminy Przyrów – wykonane jako załącznik

do wniosku do Komisji Heraldycznej o wydanie opinii do projektu herbu i weksyliów Gminy Przyrów.

3. Zespół Klasztorny Sióstr Dominikanek w Aleksandrówce

Sanktuarium Św. Anny położone jest na wschód od Częstochowy, bezpośrednio obok drogi prowadzącej do Koniecpola i dalej do Kielc, na tradycyjnym szlaku pielgrzymkowym na Jasną Górę w Częstochowie. Cudowna figurka patronki sanktuarium, zwana „Świętą Anną Samotrzecią”, otoczona jest w tym miejscu kultem od 1499 roku. Każdy turysta, czy pielgrzym może podziwiać wyjątkowy urok i artystyczne piękno tej zabytkowej architektury – dzieło siedemnastowiecznej sztuki barokowej.

Budowa kościoła pw. św. Anny związana jest fundacją klasztoru oo. Bernardynów w 1609 r. przez starostę Olsztyńskiego – Joachima Ocieskiego i kasztelana krakowskiego księcia Janusza Ostrogińskiego. Dokument fundacyjny wystawił król Zygmunt III Waza. Kościół murowany wzniesiony został w latach 1609 – 1617. Zabudowania klasztoru ukończono 1668 r. Miejsce to już od dłuższego czasu otaczane było kultem i słynęło z objawień i cudów. Tradycja klasztorna podaje, że w czasie, gdy na Jasną Górę sprowadzony został obraz Matki Boskiej, w tej okolicy zaczęły się pojawiać pierwsze objawienia św. Anny, a także w cudowny sposób pojawiła się figura tej świętej. Sława o cudach, jakie dokonywały się w tym miejscu szybko się rozeszła, dlatego też ówczesny Proboszcz parafii w Przyrowie – Węgierski, razem z mieszczanami przyrowskimi, wznosił na tym miejscu w XV wieku figurę przedstawiającą pasję Chrystusa, zwaną „Bożą Męką”. Następnie starosta Paweł ze Szczekocin zbudował obok tej figury drewnianą kaplicę, a kiedy uległa ona zniszczeniu Anna Krokierowa – wdowa po rajcy krakowskim Krokierze – ufundowała w 1554 roku nową świątynię, która do 1609 roku podlegała proboszczom parafii św. Doroty w Przyrowie. Obok tej kaplicy właśnie ufundowany został klasztor oo. Bernardynów.

Według tradycji architektura kościoła pw. św. Anny wzorowana jest na Bazylice św. Antoniego w Padwie. Wskazuje na to szeregowy ciekawy układ kopuł. Kościół zbudowany został w stylu barokowym na planie krzyża, którego ramiona stanowią: Kaplica z cudowną figurką św. Anny i Kaplica św. Franciszka. Na zewnątrz widać pięć kopulastych dachów z największą kopułą nad środkiem nawy. Wieża ozdobiona jest pochodzącymi z końca XVII wieku figurami Świętych Franciszkańskich. Z połowy XVII wieku pochodzą także krużganki wokół dziedzińca przed kościołem. Bogato zdobione późnobarokowe wnętrze pochodzi z XVIII w. Ołtarz jest rokokowy z bogatą dekoracją, rzeźbami świętych. Wystrój zakrystii pochodzi z połowy XVII wieku. Na korytarzu prowadzącym do kościoła znajduje się obraz: „Taniec śmierci” z XVIII w., będący kopią obrazu z Kościoła Bernardynów

w Krakowie, wyrażający charakterystyczną dla epoki myśl: "Memento mori".

Na uwagę zasługują również iluzjonistyczne malowidła przedstawiające sceny ze Starego Testamentu na sklepieniu nawy, sztukaterie i malowidła w kaplicach i prezbiterium. W Kaplicy św. Anny kopuła ozdobiona jest bogatymi sztukateriami o motywach ornamentalnych i figuralnych oraz malowidłami w medalionach z końca XVIII w.. Na dziedzińcu znajduje się kamienna figurka matki Boskiej z 1818 r.

Klasztor Sióstr Dominikanek Klauzurowych pierwotnie był siedzibą ojców Bernardynów. Zostali oni uroczyście wprowadzeni do Klasztoru dnia 9 czerwca 1609 roku (był to klasztor prowizoryczny, obecny murowany powstał później). Przebywali w nim przez 225 lat, aż do 1864 roku, kiedy po upadku powstania styczniowego, zarządzeniem władz carskich, klasztor uległ kasacji. Przez pięć lat kościołem opiekowali się księża z Przyrowa, a opustoszały klasztor zajęło wojsko rosyjskie.

30 sierpnia 1869 roku – w Dzień św. Róży – do Klasztoru św. Anny przybyły Dominikanki ze skasowanego klasztoru w Piotrkowie. Klasztor zastały w tragicznym stanie. W ciągu kilku lat jednak budynek został odrestaurowany. W kościele umieszczono wizerunki Świętych Dominikańskich, a na dziedzińcu wybudowano dzwonnice.

28 stycznia 1881 roku wybuchł w nocy pożar, który zniszczył dużą część klasztoru i uszkodził poważnie kościół. Zdołano jednak wynieść figurkę św. Anny i Najświętszy Sakrament. Odbudowa trwała ponad trzy lata i wówczas przebudowano klasztor stosownie do wymagań reguły i przepisów klauzury. Kościół konsekrowano na nowo dnia 5 września 1890 roku. W międzyczasie uzyskano, za specjalnym staraniem, zgodę rządu na przyjęcie do klasztoru czterech nowicjuszek. W latach 1884 – 1893 żyła w klasztorze, w charakterze rezydentki świątobliwa, Wanda Malczewska, obecnie kandydatka na ołtarze.

W roku 1904 rząd ponownie podjął decyzję o skasowaniu Klasztoru św. Anny – zakonnice miały być wywiezione do Norbertanek w Imbramowicach. Jednak przedstawiciel władz po obejrzeniu miejsca, tknięty współczuciem dla Sióstr, stwierdził, iż "miejsce nie nadaje się do celów rządowych". Uważano to za cud opatrności Bożej.

W 1906 roku rząd rosyjski wydał ukaz tolerancyjny pozwalający, m.in. na utworzenie nowicjatów. Zgłosiły się nowe powołania. Dokonano też nowych prac przy odnawianiu kościoła i klasztoru. Podczas wojen klasztor nie doznał większych strat. W wielu trudnych sytuacjach Siostry zaznały szczególnej opieki Bożej i św. Anny.

Siostry Dominikanki Klauzurowe, to gałąź wielkiego Zakonu Dominikańskiego. Zarówno Siostry, jak i Bracia Dominikanie, nazwę

zawdzięczają swemu założycielowi św. Dominikowi Guzman – wielkiemu apostołowi prawdy – działającemu w XIII wieku. Pierwszy Klasztor Sióstr powstał w Prouille w południowej Francji w 1206 r. Wkrótce powstało ich wiele. Zadaniem całego zakonu jest głoszenie ludziom prawdy Bożej zdobytej i zgłębionej przez studium, modlitwę i kontemplację. Zadaniem Sióstr, według myśli św. Dominika, jest życie czysto kontemplacyjne. Podczas, gdy Bracia mówią ludziom o Bogu, Siostry mówią z Bogiem o ludziach. Głównym zajęciem Sióstr jest modlitwa. W czasie wolnym od modlitw wspólnych Siostry zajmują się pracą w ogrodzie i przy gospodarstwie.

W 2023 roku mijają 154 lata pobytu Sióstr Dominikanek w Sanktuarium św. Anny.

Źródła: Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji Przyrowa (oprac.: R. Nowak, W. Stanuchiewicz, Z. Wierciochowicz, D. Grabowskiego); opracowanie mgr W. Stanuchiewicza – Zarys historii Przyrowa i Gminy Przyrów – wykonane jako załącznik do wniosku do Komisji Heraldycznej o wydanie opinii do projektu herbu i weksyliów Gminy Przyrów; J. Żmudziński, *Skarbnica miłosierdzia. Rzecz o św. Annie i jej sanktuarium pod Przyrowem*, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2010; K. Nabiałek, *Starostwo olsztyńskie od XIV do połowy XVII wieku*, Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana Kraków, Kraków 2012.

KONSULTACJE Z MIESZKAŃCAMI GMINY PRYZRÓW

Na podstawie Uchwały Nr XXXVII/233/2022 Rady Gminy Przyrów z dnia 21 października 2022 roku w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta, Wójt Gminy Przyrów wydał Zarządzenie Nr OR.0050.112.2022 z dnia 15 grudnia 2022 r. w sprawie określenia terminu przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta, w którym określił termin trwania konsultacji: od 22 grudnia 2022 roku do 31 stycznia 2023 roku. Obwieszczeniem z dnia 21 grudnia 2022 roku Wójt Gminy Przyrów podał do wiadomości mieszkańców informację o terminie przeprowadzenia konsultacji oraz zasadach i trybie ich przeprowadzenia wynikających z Uchwały Nr XXXVII/233/2022 Rady Gminy Przyrów. Obwieszczenie w sprawie konsultacji zostało opublikowane na stronie internetowej Gminy Przyrów, na stronie BIP Urzędu Gminy, wywieszane na tablicy ogłoszeń Urzędu oraz przekazane sołtysom wszystkich sołectw z terenu Gminy w celu wywieszenia na tablicach ogłoszeń.

Wójt Gminy Przyrów Zarządzeniem Nr OR.0050.111.2022 z dnia 14 grudnia 2022 roku powołał również Komitet Honorowy Do Spraw Odzyskania Praw Miejskich Miejscowości Przyrów. Tego samego dnia, w siedzibie Urzędu Gminy, odbyło się posiedzenie Komitetu, podczas którego, m.in.: omówiony został harmonogram działań związanych z procedurą złożenia wniosku w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

W dniu 31 stycznia 2023 roku Wójt Gminy Przyrów wydał Zarządzenie Nr OR.0050.11.2023 w sprawie przedłużenia konsultacji określonych Zarządzeniem Nr Or.0050.112.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 15 grudnia 2022 roku w sprawie określenia terminu przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta, w którym określił czas trwania konsultacji do dnia 10 lutego 2023 roku. Obwieszczenie w sprawie przedłużenia terminu konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta również zostało podane do publicznej wiadomości poprzez: opublikowanie na stronie internetowej Gminy Przyrów, na stronie BIP Urzędu Gminy, wywieszenie na tablicy ogłoszeń Urzędu oraz przekazane sołtysom wszystkich sołectw z terenu Gminy w celu wywieszenia na tablicach ogłoszeń.

W dniu 9 lutego 2023 r. Wójt Gminy Przyrów Zarządzeniem Nr OR.005.15.2023 powołał Komisję do ustalenia wyników konsultacji z mieszkańcami gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

W trakcie konsultacji prowadzona była akcja informacyjna na temat przedmiotu konsultacji polegająca na opublikowaniu na stronie internetowej Gminy *Listu otwartego do Mieszkańców Gminy Przyrów*, który był również rozpowszechniany wśród mieszkańców w formie ulotek.

Na portalu społecznościowym Gminy publikowane były filmy, m.in.: TVP3 Katowice, Telewizji Orion w Częstochowie, promujące działania podejmowane przez władze samorządowe Gminy Przyrów w zakresie odzyskania praw miejskich. Wójt Gminy udzielił również w tym temacie wywiadu na antenie radia RMF MAXX. Informacje na temat działań związanych z nadaniem miejscowości Przyrów statusu miasta były również publikowane na łamach lokalnej gazety: Echo Gminy Przyrów.

Termin przeprowadzenia konsultacji

Konsultacje przeprowadzone zostały w okresie: od 22 grudnia 2022 roku do 10 lutego 2023 roku.

Na dzień 10 lutego 2023 r. uprawnionych do głosowania było **3178** mieszkańców Gminy Przyrów, w tym w Sołectwie Przyrów **1081** mieszkańców, w miejscowości Przyrów **988** mieszkańców

1. Wyniki konsultacji na terenie Gminy Przyrów

Zestawienie wyników w całej Gminie:

- 1) Liczba osób uprawnionych do głosowania: **3178**
- 2) Liczba osób biorących udział w konsultacjach: **819**, co stanowi – **25,77 %** ogółu uprawnionych do głosowania,
- 3) Liczba głosów nieważnych: **49**, co stanowi – **5,98 %** wszystkich oddanych głosów,
- 4) Liczba innych głosów nieważnych: **36**, co stanowi **4,39 %** wszystkich oddanych głosów,
- 5) Liczba ankiet nieważnych: **3**, co stanowi **0,37 %** wszystkich oddanych głosów,
- 6) Liczba ważnie oddanych głosów: **731** (stanowiąca podstawę do wyliczenia wyników konsultacji):
  - a) głosy na „TAK”: **566**, co stanowi – **77,43 %** wszystkich ważnie oddanych głosów,
  - b) głosy na „NIE” : **124**, co stanowi – **16,96 %** wszystkich ważnie oddanych głosów,
  - c) głosy na „WSTRZYMUJĘ SIĘ” : **41**, co stanowi – **5,61 %** wszystkich ważnie oddanych głosów.

2. Wyniki konsultacji w miejscowości Przyrów

Zestawienie wyników w miejscowości Przyrów:

- 1) Liczba osób uprawnionych do głosowania: **988**
- 2) Liczba osób biorących udział w konsultacjach: **345**, co stanowi – **34,92 %** ogółu uprawnionych do głosowania,
- 3) Liczba głosów nieważnych: **24**, co stanowi – **6,96 %** wszystkich oddanych głosów,
- 4) Liczba ważnie oddanych głosów: **321** (stanowiąca podstawę do wyliczenia wyników konsultacji):
  - a) głosy na „TAK”: **236**, co stanowi – **73,52 %** wszystkich ważnie oddanych głosów,
  - b) głosy na „NIE” : **74**, co stanowi – **23,05 %** wszystkich ważnie oddanych głosów,
  - c) głosy na „WSTRZYMUJĘ SIĘ” : **11**, co stanowi – **3,43 %** wszystkich ważnie oddanych głosów.

3. Wyniki konsultacji w poszczególnych Sołectwach Gminy Przyrów

Lp.	Nazwa sołectwa	Liczba mieszkańców uprawnionych do głosowania	Liczba osób biorących udział w konsultacjach	Głosy na „TAK” (za nadaniem statusu miasta)	Głosy na „NIE” (przeciw nadaniu statusu miasta)	Głosy wstrzymujące się	Głosy nieważne
1.	Przyrów	1081	380	269	74	12	25
2.	Bolesławów	127	22	18	0	3	1
3.	Zarębice	286	69	61	3	4	1
4.	Stanisławów	68	14	13	1	0	0
5.	Staropole	179	68	47	12	7	2
6.	Wiercica	188	36	26	7	0	3
7.	Sygontka	318	23	15	2	4	2
8.	Sieraków	185	25	11	10	2	2
9.	Zalesice	313	83	53	14	7	9
10.	Kopaniny	57	21	19	0	0	2
11.	Wola Mokrzeska	376	39	34	1	2	2
RAZEM:		3178	780 + 39 (ankiety nie zawierające danych umożliwiających identyfikację osoby głosującej oraz zawierające adresy zamieszkania spoza terenu Gminy Przyrów) - 819	566	124	41	49

4. Inne głosy nieważne: 36 (ankiety konsultacyjne nie zawierające danych umożliwiających identyfikację osoby wypełniającej ankietę oraz przypisanie ich do poszczególnych sołectw);

5. Ankiety nieważne: 3 (ankiety zawierające adresy zamieszkania spoza terenu Gminy Przyrów);

6. W ankietach konsultacyjnych zgłoszono 24 uwagi.

Wyniki konsultacji Wójt Gminy przedłożył Radzie Gminy Przyrów. Zbiorcze wyniki konsultacji w całej gminie zostały ogłoszone poprzez umieszczenie informacji w tym zakresie: w Biuletynie Informacji Publicznej Urzędu Gminy Przyrów, na tablicy ogłoszeń Urzędu Gminy Przyrów oraz na stronie internetowej Gminy Przyrów.

PODSUMOWANIE

W przypadku miejscowości Przyrów spełnione są przesłanki wskazane w art. 4 ust. 4 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, warunkujące nadanie statusu miasta. Zarówno infrastruktura społeczna i techniczna, jak również układ urbanistyczny i charakter zabudowy miejscowości Przyrów są charakterystyczne dla jednostki miejskiej. Sprawiedliwość historyczna i patriotyczna, jak również kwestie prestiżowe i biznesowe, wskazują na słuszność kontynuowania procedury o przywrócenie praw miejskich. Przyrów w obecnym kształcie zasługuje na to, aby po 153 latach odzyskać, zabrane przez cara, prawa miejskie. Inicjatywę tę popierają również mieszkańcy Gminy, dając tego wyraz w konsultacjach. Zmiana statusu miejscowości Przyrów z wiejskiego na miejski jest zmianą pożądaną i korzystną dla dalszego rozwoju społeczno – gospodarczego całej Gminy.

Wychodząc więc naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców Gminy, mając na względzie bogatą historię, Wójt Gminy Przyrów oraz Rada Gminy Przyrów podjęli decyzję o wystąpieniu z wnioskiem o nadanie miejscowości Przyrów statusu miasta.

Miejscowość Przyrów z każdym rokiem się rozwija, staje się piękniejsza i bogatsza. Nie przypomina już wsi, lecz ładne i atrakcyjne miasteczko, którego dodatkowym atutem jest lokalizacja, okoliczny krajobraz, piękna przyroda i czyste powietrze. Dzięki tym walorom miejscowość stale się rozbudowuje. Nowe domy i budynki upiększają ją i nadają nowoczesnego charakteru. Również stale rozwijająca się infrastruktura techniczna sprawia, że ludzie chcą się tutaj osiedlać i wybierają Gminę Przyrów, jako swoje stałe miejsce zamieszkania.

Miejscowość Przyrów, pełniąc funkcję „stolicy Gminy”, jest tym samym miejscowością spełniającą rolę głównego ośrodka Gminy, zaspokajającą podstawowe potrzeby wspólnoty samorządowej o charakterze: administracyjnym, usługowym, handlowym i kulturowym. Ma tym samym ogromne znaczenie dla rozwoju całej Gminy Przyrów.

Występując z wnioskiem o nadanie miejscowości Przyrów statusu miasta władze samorządowe Gminy Przyrów wyrażają ogromną nadzieję, że zawarte w tym wniosku zarówno uzasadnienie, jak i przesłanki historyczne, kulturowe, społeczno – gospodarcze, ciągły rozwój urbanistyczny i gospodarczy miejscowości Przyrów, aktualny stan infrastruktury technicznej, będą przesłanką do podjęcia pozytywnej decyzji w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

Mając na uwadze powyższe, w oparciu o treść przepisów art. 4b ust. 1 – 3 oraz art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz.U. z 2023 r., poz. 40) oraz § 1 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach, Rada Gminy Przyrów wyraża opinię, że wniosek w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta jest w pełni uzasadniony. W konsekwencji wnioskuję, jak na wstępie.

ZAŁĄCZNIKI

do wniosku Rady Gminy Przyrów o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów:

1. Dane z Ewidencji Ludności Urzędu Gminy Przyrów dotyczące stanu ludności na dzień 31 stycznia 2023 r.;
2. Pismo Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w Częstochowie Placówka Terenowa w Koniecpolu z dnia 21 lutego 2023 r.;
3. Pismo Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Biuro Powiatowe w Częstochowie z dnia 09 lutego 2023 r.;
4. Raport gminny z Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, wygenerowany na dzień 25 stycznia 2023 r.;
5. Pismo Urzędu Statystycznego w Katowicach z dnia 27 stycznia 2023 r.;
6. Zaświadczenie Starosty Częstochowskiego z dnia 20 stycznia 2023 r.;
7. Uchwała Nr XXXVII/232/2022 Rady Gminy Przyrów z dnia 21 października 2022 r. w sprawie podjęcia działań zmierzających do nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
8. Uchwała Nr XXXVII/233/2022 Rady Gminy Przyrów z dnia 21 października 2022 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
9. Zarządzenie Nr OR.0050.111.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie powołania Komitetu Honorowego Do Spraw Odzyskania Praw Miejskich Miejscowości Przyrów;
10. Zarządzenie Nr OR.0050.112.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 15 grudnia 2022 r. w sprawie określenia terminu przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
11. Obwieszczenie Wójta Gminy Przyrów z dnia 21 grudnia 2022 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
12. *List otwarty Wójta Gminy Przyrów do Mieszkańców Gminy Przyrów;*
13. Zarządzenie Nr OR.0050.11.2023 Wójta Gminy Przyrów z dnia 31 stycznia 2023 r. w sprawie przedłużenia konsultacji określonych Zarządzeniem Nr OR.0050.112.2022 Wójta Gminy Przyrów z dnia 15 grudnia 2022 r. w sprawie określenia terminu przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;

14. Obwieszczenie Wójta Gminy Przyrów z dnia 31 stycznia 2023 r. w sprawie przedłużenia terminu konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
15. Zarządzenie Nr OR.0050.15.2023 Wójta Gminy Przyrów z dnia 9 lutego 2023 r. w sprawie powołania Komisji do ustalenia wyników konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta;
16. Wyniki konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta ustalone 14 lutego 2023 r.;
17. Opinia Głównego Geodety Kraju z dnia 20 stycznia 2023 r.;
18. Plan przestrzennego zagospodarowania Gminy Przyrów w województwie częstochowskim z lipca 1986 roku opracowany przez Wojewódzkie Biuro Projektów w Częstochowie;
19. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Sołectwa Przyrów przyjęty Uchwałą Nr 38/VII/07 Rady Gminy Przyrów z dnia 27 września 2007 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Przyrów – sołectwo Przyrów;
20. Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego Sołectwa Przyrów przyjęty Uchwałą Nr 179/XXVI/2014 Rady Gminy Przyrów z dnia 8 maja 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Przyrów dla sołectwa Przyrów;
21. Mapa Topograficzna w skali 1:25 000 z zaznaczoną granicą Gminy Przyrów (wraz z płytą CD);
22. Uchwała Nr XL/249/2023 Rady Gminy Przyrów z dnia 13 marca 2023 r. w sprawie wystąpienia z wnioskiem o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów;
23. *Dzieje Parafii pw. św. Doroty w Przyrowie 1369 – 2019* – autor Ks. Antoni Kaczmarek, Wydawnictwo Naukowe Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie, Częstochowa 2021;
24. *Skarbnica Miłosierdzia. Rzecz o św. Annie i jej sanktuarium pod Przyrowem* – autor Jerzy Żmudziński, Wydawnictwo i Drukarnia św. Krzyża w Opolu, Opole 2010;
25. Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 640 – lecia lokacji miasta Przyrowa;
26. Folder o Gminie Przyrów wydany z okazji 650 – lecia lokacji miasta Przyrowa;
27. Film o Przyrowie z okazji 650 – lecia Przyrowa;
28. Film promujący Gminę Przyrów;
29. Fotografie układu urbanistycznego Przyrowa;

30. Fotografia bloków mieszkalnych na osiedlu przy ul. Zarębskiej w Przyrowie;
31. *Przywilej lokacyjny miasta Przyrowa w tłumaczeniu z łaciny na język polski – odpis pochodzący z zasobów Urzędu Gminy Przyrów;*
32. *Fotokopia dokumentów pochodzących z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – 1369.03.15, Olsztyn, Kazimierz Wielki. Przywilej lokacyjny miasta Przyrowa KMłp. I, w transumpcie: 1) Jana ze Szczekocin kasztelana zawichoskiego, starosty olsztyńskiego z daty: 1408, fer. 3 proxima Epiphaniae (09.01); 2) Zygmunta Augusta z daty: Piotrków (sejm walny), 1555, fer. 4 ante fest. Corporis Christi (12.06) oraz Piotrków (sejm walny), 1559, fer. 3 post fest. Circumcisionis Domini (24.01) - Zygmunt August określa pozywanie mieszczan przyrowskich przed sądy (obydwa te przywileje w transumpcie Zygmunta II z daty: Kraków, 30 VI 1602; 3) Stefana Batorego z daty: Kraków, 1578, 12 XII (w języku łacińskim);*
33. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – 1699 r. przywileje na sołectwa, wójtostwa i łany wybranieckie - wójtostwo w mieście Przerowie (w języku łacińskim);*
34. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – Władysław IV wydaje przywilej celny dla m. Przyrowa; 1555.05.23, Piotrków, Zygmunt August zatwierdza przywilej lokacji m. Przyrowa z r. 1360 z dodatkiem o jarmarkach i targach, w księdze błędnie podano r. 1554; Olsztyn, Kazimierz Wielki, lokacja m. Przyrowa (w języku łacińskim);*
35. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – dekrety kondescencjonalne – Przyrów (w języku łacińskim);*
36. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – 1787.07.31, Warszawa, Stanisław August Poniatowski król polski wyznacza komisję "dla ustanowienia dobrego porządku w miastach Częstochowa, Olsztyn i Przyrów w starostwie olsztyńskim";*
37. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – 1636 r., prawa czopowego mieszczan Przyrowa (w języku łacińskim);*
38. *Fotokopia dokumentu pochodzącego z zasobów Archiwum Narodowego w Krakowie – 1650 r., retenty czopowego Przyrowa (w języku łacińskim);*
39. *Fotografia pieczęci miasta Przyrowa z 1783 roku – z zasobów Urzędu Gminy Przyrów;*

40. *Fotografia odcisku pieczęci Miasta Wolnego Przyrowa z 1792 roku – z zasobów Archiwum Państwowego w Łodzi;*
41. *Fotografia odcisku pieczęci Rady Miejskiej Przyrowskiej z 1810 roku – z zasobów Archiwum Państwowego w Łodzi;*
42. *Mapa Miasta Rządowego Przyrów położonego w województwie kaliskim w obwodzie wieluńskim z 1826 roku – z zasobów Archiwum Państwowego w Częstochowie;*
43. *Fotografia grosza koronnego Kazimierza Wielkiego – z zasobów Muzeum Narodowego w Krakowie;*
44. *Fotokopia akt o charakterze własnościowo – prawnym dotyczące miasta Przyrowa z lat 1771 – 1841 – z zasobów Archiwum Państwowego w Katowicach;*
45. *Skan aktów urodzeń z księgi aktów stanu cywilnego Parafii Rzymsko – Katolickiej w Przyrowie z roku 1825 – z zasobów Archiwum Państwowego w Częstochowie;*
46. *Fotokopia wypisu z Przywileju lokacyjnego Miasta Przyrowa z 1631 r. – z zasobów Archiwum Państwowego w Katowicach;*
47. *Fotokopia dokumentu z pieczęcią Miasta Przyrowa z 1791 roku – z zasobów Biblioteki Naukowej PAN i PAU w Krakowie;*
48. *Fotokopia dokumentu dotyczący rewizji czopowego z Przyrowa z 1754 roku – z zasobów Biblioteki Naukowej PAN i PAU w Krakowie (w języku łacińskim);*
49. *Definicja „Przyrowa” zawarta w Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich (skan) – z zasobów Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie;*
50. *Kserokopia dekretu cara Rosji Aleksandra II dotyczącego pozbawienia praw miejskich miejscowości Przyrów, pochodzącego z Dziennika Królestwa Polskiego – z zasobów Archiwum Państwowego w Częstochowie;*
51. *Kserokopia Kroniki Gminy Przyrów z lat 1922 – 1924 – z zasobów Archiwum Państwowego w Częstochowie.*

Uzasadnienie

do Uchwały Rady Gminy Przyrów w sprawie wystąpienia z wnioskiem o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów

Zgodnie z art. 2 oraz art. 4b ust. 1-3 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym do właściwości Rady Gminy należy wystąpienie z wnioskiem o nadanie praw miejskich miejscowości.

W rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 sierpnia 2001 r. w sprawie trybu postępowania przy składaniu wniosków dotyczących tworzenia, łączenia, dzielenia, znoszenia i ustalania granic gmin, nadawania gminie lub miejscowości statusu miasta, ustalania i zmiany nazw gmin i siedzib ich władz oraz dokumentów wymaganych w tych sprawach, wymieniono niezbędne dokumenty, które należy dołączyć do wniosku. Wniosek zawiera wszystkie te dokumenty oraz rys historyczny gminy, informacje dotyczące zabytków, charakteru i stanu technicznego zabudowy, informacje dotyczące struktury zatrudnienia w Gminie, a także inne materiały, takie jak: dokumentacja archiwalna, publikacje zawierające materiały o Gminie i miejscowości Przyrów, monografie, filmy i fotografie.

W dniu 21 października 2022 roku Rada Gminy Przyrów podjęła Uchwałę Nr XXXVII/232/2022 w sprawie podjęcia działań zmierzających do nadania miejscowości Przyrów statusu miasta oraz Uchwałę Nr XXXVII/233/2022 w sprawie przeprowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Przyrów w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

Konsultacje w sprawie nadania miejscowości Przyrów statusu miasta rozpoczęły się w dniu 22 grudnia 2022 roku i trwały łącznie do 10 lutego 2023 roku. Zbiornicze wyniki konsultacji wskazują na pozytywną opinię mieszkańców Gminy Przyrów w kwestii nadania miejscowości Przyrów statusu miasta.

Zasadnym jest więc, aby Rada Gminy Przyrów wystąpiła z wnioskiem o nadanie statusu miasta miejscowości Przyrów do ministra właściwego do spraw administracji publicznej, za pośrednictwem Wojewody Śląskiego, w terminie do dnia 31 marca 2023 roku.